

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

ⁱMENÓN: /70 a/ Meg tudod-e nekem mondani, Szókratész, hogy tanítható-e az erény? És ha nem tanítható, akkor talán a gyakorlás juttat bennünket a birtokába? Vagy nem a gyakorlás, és nem is a tanulás oltja az emberekbe, hanem velünk születik?ⁱⁱ Esetleg más módon tesziünk szert rá?ⁱⁱⁱ

SZÓKRATÉSZ: Thesszália lakóit, Menónom, korábban is nagyra tartották a görögök, sokra becsülték őket lovaikért és gazdagságukért. /70b/ Úgy látom, hogy most már bölcsességük okán is híresek lesznek, különösen barátod, Arisztipposz honfitársai, a larisszaiak.^{iv} Gorgiasz^v az érdem: mikor nálatok járt, rögtön átlátta, hogy a thesszál előkelőségek, s persze szeretőd, Arisztipposz családja, az Aleuaszkok színe-java is ég a bölcsességvágtyól. Így hát addig alakítgatott benneteket, míg meg nem szoktátok, hogy bátran és nagyvonalúan válaszoljatok minden kérdésre, ahogy az illik is, ha valaki tudással rendelkezik /70c/ – ahogy maga is állt elébe, bárki bármit kérdezhetett tőle a görögök közül, ő mindenkinek megfelelt.^{vi} Felénk azonban, kedves Menónom, éppen ellentétes fordulatot vettek az események. A bölcsesség forrásai elapadtak, a bölcsesség meg talán éppen hozzátok költözött át erről a vidékről. /71 a/ Hisz ki ne nevetné el magát közülünk, ha ezt a kérdést szegeznéd neki; ki ne mondaná, hogy „Barátom, hát ennyire szerencsés embernek tartasz engem? Aki tudja, hogy tanítható-e az erény vagy hogy mi módon lehet rá szert tenni? Olyannyira nem tudom, hogy tanítható-e vagy sem, hogy még azt se tudom, mi fán terem az az erény!”^{vii} /71b/ Én is éppen így vagyok ezzel, Menónom. Sem polgártársaimnak, sem nekem nem adatott meg ez kincs, és nagy bánatomra az égvilágon mit sem tudok az erényről. De ha egyszer nem tudom, micsoda, honnan tudhatnám, hogy milyen és miféle? Vagy szerinted lehetséges volna, hogy aki Menónt egyáltalán nem ismeri, nem tudja, ki ő, az mégis tudja, hogy szép-e, gazdag-e, előkelő-e, vagy sem? Szerinted ez lehetséges?^{viii}

MENÓN: Nem, szerintem ez nem lehetséges. Hanem komolyan nem tudod, /71c/ hogy mi az erény? Ezt kell nekünk majd rólad otthon elmesélnünk?

SZÓKRATÉSZ: Sőt, barátom, azt is tedd hozzá, hogy még senkivel se találkoztam, aki tudta volna.^{ix}

MENÓN: Nocsak! Hát nem találkoztál Gorgiaszsal, amikor itt volt?

SZÓKRATÉSZ: Dehogynem.

MENÓN: És úgy láttad, hogy ő sem tudja?

SZÓKRATÉSZ: Nem emlékszem pontosan, Menónom, úgyhogy így hirtelen nem tudnám megmondani, hogy láttam ezt akkor. Nincs kizárva, hogy ő tudja, te pedig tudod azt, amit ő mondott. Emlékszel, hogy mit mondott? /71 d/ Vagy tudod, mit? Mondd meg inkább te, hogy mi az, hiszen nyilván éppen azt gondold, amit ő.^x

MENÓN: Igen, pontosan azt.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát hagyjuk őt, úgy sincs itt. Te mondd meg, Menón, az istenekre kérlek, szerinted micsoda az erény? Mondd meg nekünk, ne sajnáld tőlünk, hadd legyek a legboldogabb hazugság hazudója, hadd derüljön ki, hogy te is és Gorgiasz is tudja, mi az erény, hiába állítom én azt, hogy soha senkivel nem találkoztam, aki tudta volna.

MENÓN: /71e/ Hát ez aztán semmi nehézséget nem okoz, Szókratész. Ha nincs ellenedre, először vegyük a férfierényt, ezt aztán könnyű meghatározni! Azt nevezem férfierénynek, amikor valaki az állam- és közügyeket képes alakítani, s közben ügyel arra, hogy barátai jól, ellenségei rosszul járjanak, s arra is, hogy övele ilyesmi meg ne történjen. Vagy vegyük a nő erényét, azt sem nehéz megfogalmazni. Neki a háztartást kell jól vezetnie, az értékeket óvnia, és engedelmeskednie kell a férfiúnak. De más a gyermek erénye, a lány- és fiúgyermeké is, más az idősödő férfiúé is, de akár a szabad emberé és, ha úgy tetszik, a szolgálé is más. /72 a/ Rengeteg különféle erény van, úgyhogy nem nehéz megfogalmazni, hogy mi az erény. Az erény, és véleményem szerint ugyanígy annak ellentéte^{xi} is mindannyiunk számára az adott cselekedet, életkor és feladat függvénye, Szókratészom.^{xii}

SZÓKRATÉSZ: Micsoda szerencse, Menón! Egy erényt kerestem, de az erények egész rajára bukkantam nálad! De maradjunk csak ennél a hasonlatnál, a méhrajnál: /72b/ ha afelől érdeklődnék, hogy a méhnek a méh-volta^{xiii} miben áll, mire te azt mondanád, hogy sok és sokféle méh van, mit válaszolnál arra a kérdésemre, hogy „vajon azért mondod, hogy sokan vannak, hogy sokfélék, és hogy egymástól különbözőek, mert méhek? Vagy ebben nem különböznek egymástól, ellenben más tekintetben, például szépség, nagyság és egyéb tekintetben különböznek egymástól?” Mondd csak, mit felelnél erre a kérdésre?^{xiv}

MENÓN: Azt, hogy abban a tekintetben, hogy méh, egyik méh sem különbözik a másiktól.

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZÓKRATÉSZ: /72c/ Ha erre megkérdezném: „Éppen erre vagyok kíváncsi, Menón, arra, amiben nem különböznek egymástól, arra, aminek a tekintetében mindannyian ugyanolyanok. Mi az? Képes volnál erre a kérdésre válaszolni?

MENÓN: Hát persze.^{xv}

SZÓKRATÉSZ: Az erények felől is ugyanezt kérdezem. Hiába sok és sokféle az erény, mindegyikükben megvan ugyanaz az egyetlen forma,^{xvi} amely által mindegyik erény lesz. Ha a válaszadó ezt tartja szem előtt, a kérdező félnek szépen meg tudja világítani, hogy mi az erény. /72d/ Vagy talán nem érted, hogy mire gondolok?

MENÓN: De, azt hiszem, értem, hogy mit kérdezel, bár talán nem olyan pontosan, ahogy érteni szeretném.^{xvii}

SZÓKRATÉSZ: Csak az erényről gondold azt, Menón, hogy a férfi, a nő, és mindenki más esetében más és más, vagy pedig ezt gondold az egészségről, a nagyságról és az erőről is? Szerinted más a férfi és más a nő egészsége? Vagy a forma mindenhol ugyanaz, ha egyszer egészségről van szó, /72e/ a férfiben és bárki másban egyaránt?

MENÓN: Szerintem ugyanaz a férfi és a nő egészsége.

SZÓKRATÉSZ: És a nagyságuk és az erejük? Ha egy nő erős, ugyanazon forma és ugyanazon erő által lesz erős? Az „ugyanazon” szó alatt azt értem, hogy az erő, abban a tekintetben, hogy erő, nem különbözik akár a férfiben, akár a nőben van meg. Vagy szerinted különbözik?

MENÓN: Nem, dehogya.

SZÓKRATÉSZ: /73 a/ És az erény különbözni fog abban a tekintetben, hogy erény, ha gyerekben vagy öregemberben, ha nőben vagy férfiben van meg?

MENÓN: Én úgy látom, Szókratész, hogy ez már nem hasonlít a többi felsorolt esethez.^{xviii}

SZÓKRATÉSZ: Hogyan? Hát nem azt mondtad, hogy a férfi erénye, ha a közügyeket, a nő erénye, ha a háztartást jól vezeti?^{xix}

MENÓN: De, azt mondtam.

SZÓKRATÉSZ: És vajon lehetséges, hogy valaki jól intézze a közügyeket, a háztartás ügyeit vagy bármi mást, ha nem józan és igaz módon jár el?

MENÓN: Nem lehetséges.

SZÓKRATÉSZ: /73 b/ De ha józan és igaz módon jár el, akkor igazságosság és józan gondolkodás birtokában intézi ügyeit?^{xx}

MENÓN: Természetesen.

SZÓKRATÉSZ: Tehát mindkettőnek ugyanarra lesz szüksége ahhoz, hogy kiváló legyen, a férfinek és a nőnek is: igazságosságra és józan gondolkodásra.

MENÓN: Úgy látszik.

SZÓKRATÉSZ: No és a gyermek és az öregember? Lehetnek-e úgy kiválóak, hogy közben féktelenek és jogtalanok?

MENÓN: Nem.

SZÓKRATÉSZ: Hanem csak akkor, ha józan és igaz módon viselkednek?

MENÓN: /73 c/ Igen, akkor lehetnek.

SZÓKRATÉSZ: Tehát minden ember ugyanazon a módon lesz kiváló, mert ugyanavval kell rendelkeznie, hogy kiváló legyen.

MENÓN: A jelek szerint.

SZÓKRATÉSZ: Márpedig ha az erényük nem volna azonos, nem ugyanazon a módon lennének kiválóak.^{xxi}

MENÓN: Nem, hát persze.

SZÓKRATÉSZ: Miután tisztáztuk, hogy minden esetben egy s ugyanazon erényről van szó, próbáld megfogalmazni és felidézni, mit is mondott Gorgiasz, és vele együtt te mit mondasz: mi az erény?

MENÓN: Mi egyéb volna, mint az emberek feletti uralkodás képessége? /73 d/ Ha egyszer egyetlen, de az összes esetre érvényes valamit keresel.^{xxii}

SZÓKRATÉSZ: Hát éppen azt keresném. Tehát szerinted a gyermeknek és a szolgának is ugyanaz az erénye: ők is képesek uralkodni az uruk felett? És azt hiszed, hogy aki uralkodik, az továbbra is szolga marad?^{xxiii}

MENÓN: Nem hiszem ezt, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Hogy is maradhatna az, kedvesem? De nézzük csak: azt mondd, hogy az uralkodás képessége az erény. Ne tegyük hozzá, hogy csak akkor, ha az illető igazságosan uralkodik? Ha viszont igazságtalanul, akkor nem az?

MENÓN: Szerintem hozzátehetjük. Hiszen az igazságosság, Szókratész, erény.

SZÓKRATÉSZ: /73 e/ Az erény, Menónom, vagy pedig egy erény?

MENÓN: Tessék? Mit jelent ez?

SZÓKRATÉSZ: Amit egyéb esetekben is jelent. Például a köralakról azt mondhatnám, hogy egy forma, nem pedig azt, hogy egyszerűen a forma.^{xxiv} És azért mondanám ezt, mert egyéb formák is léteznek.^{xxv}

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

MENÓN: Igazad van, hiszen én sem csak az igazságosságot tartom erénynek: egyéb erények is vannak.

SZÓKRATÉSZ: /74 a/ Mégpedig? Ha megkérnél rá, én mondanék neked további formákat. Te most mondjál nekem további erényeket.

MENÓN: Szerintem erény például a bátorság, a józan gondolkodás, a bölcsesség, a nagylelkűség, és rengeteg egyéb dolog.^{xxvi}

SZÓKRATÉSZ: Hej, Menón, már megint ugyanoda jutottunk. Hiába egy erényt keresünk, ismét sokat találtunk, bár más módon, mint az előbb. Azt az egyetlen azonban, amelyik mindegyiküket áthatja, nem vagyunk képesek megtalálni.

MENÓN: Én még mindig képtelen vagyok arra, Szókratész, hogy azt az összes esetre érvényes egyetlen erényt megragadjam, amit te keresel, /74 b/ ahogy a többi esetben tettük.^{xxvii}

SZÓKRATÉSZ: Nem is csoda. Hadd segítsek, hátha így képesek leszünk továbblépni. Azt ugye érted, hogy példánk minden más esetre is érvényes. Ha valaki megkérdezné azt,^{xxviii} amit én az előbb: „Mi az a forma, Menón?”, és te erre azt mondanád, hogy a köralak, majd ő azt kérdezné, hogy: „A köralak *a* forma vagy pedig *egy* forma?”, nyilván azt válaszolnád, hogy *egy* forma.

MENÓN: Teljesen nyilvánvaló.

SZÓKRATÉSZ: /74 c/ Gondolom azért, mert más formák is léteznek?

MENÓN: Persze, azért.

SZÓKRATÉSZ: És ha megkérdeznéd, hogy melyek azok, megmondanád?

MENÓN: Meg.

SZÓKRATÉSZ: És ha azt a kérdést tenné fel, hogy mi az a szín, mire te úgy válaszolnál, hogy a fehér, az szín, majd ha tovább kérdezne az illető: „Vajon a fehér *a* szín vagy *egy* szín?” Nyilván azt mondanád, hogy *egy* szín, merthogy történetesen egyéb színek is vannak?

MENÓN: Igen, azt.

SZÓKRATÉSZ: És ha azt kérné, hogy mondjál neki további színeket, mondanál néhányat, /74 d/ amelyek semmivel sem kevésbé színek, mint a fehér?

MENÓN: Mondanék.

SZÓKRATÉSZ: Ha mármost ő is úgy folytatná gondolatmenetét, ahogy én, a következőt kérdezné: „Mindig csak egy sokaságnál kötünk ki. Én viszont nem erre vagyok kíváncsi. Miután ezt a sokaságot egyetlen névvel jelölöd meg, és azt állítod, hogy *egy* sincs közülük, amelyik ne volna forma, mégha egyenesen

egymás ellentétei volnának is, azt mondd meg nekem, hogy mi az, ami nem kevésbé érvényes a köralakúra mint az egyenesre? Mi az, amit formának nevezel – /74 e/ és persze a köralakút nem kevésbé nevezed formának, mint az egyenest?”^{xxix} Vagy nem jól mondom?

MENÓN: De, jól mondom.

SZÓKRATÉSZ: És amikor ezt állítod, akkor ezzel azt mondd, hogy a köralakú épp annyira köralakú, mint egyenes, vagy hogy az egyenes épp annyira egyenes, mint köralakú?

MENÓN: Dehogyan, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Csak annyit, hogy a köralakú épp annyira, mint az egyenes, s az egyenes épp annyira, mint a köralakú: forma?

MENÓN: Igazad van, csak ennyit.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát mi az, aminek neve ez, vagyis forma? Próbálj válaszolni. /75a/ Mert ha ugyanerre a kérdésre akár a forma, akár a szín esetében úgy felelnél, hogy „Nem értem, hogy mit akarsz, ember, nem tudom, hogy miről beszélsz!”, csodálkozva kérdezné: „Hát nem érted, hogy arra vagyok kíváncsi, ami az összes esetben azonos?” Vagy talán arra sem tudnál válaszolni, Menón, ha azt kérdezné: „Mi az, ami a köralak, az egyenes és minden más esetben, amit csak formának nevezünk, azonos?” Próbálj felelni, legalább gyakorlod, hogyan kell majd válaszolni az erény esetében is.

MENÓN: /75b/ Nem, nem, inkább te válaszolj, Szókratész!

SZÓKRATÉSZ: Ennyire szeretnéd?

MENÓN: Nagyon!

SZÓKRATÉSZ: És te is hajlandó leszel nekem válaszolni, ha az erényhez visszatérünk?

MENÓN: Hajlandó leszek.

SZÓKRATÉSZ: Nem bánom, megpróbálok. Hiszen érdemes.

MENÓN: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Rajta hát, próbáljuk megfogalmazni, hogy mi a forma. Mit gondolsz, a következőt el tudod fogadni? Mondjuk azt, hogy az a forma, ami a dolgok közül egyedülként mindig együttjár a színnel.^{xxx} Megfelel ez, vagy másra gondoltál? A magam részéről örülnék, /75c/ ha így meg tudnád határozni az erényt.

MENÓN: De hiszen ez butaság, Szókratész!

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZÓKRATÉSZ: Hogy-hogy?

MENÓN: Úgy, hogy meghatározásod szerint az a forma, ami mindig együttjár a színnel. Fogadjuk el. De mi van akkor, ha az illető azt állítaná, hogy nem tudja, mi az a szín, éppúgy fogalma sincs róla, mint a formáról? Mit érne válaszod?

SZÓKRATÉSZ: Azt hiszem, csakis az igazat. Ha beszélgetőtársam a vitázó és csatázó bölcsek egyike volna, azt mondanám neki: /75d/ „Ez a válaszom. Ha nem helyes, a te feladatod lesz, hogy átvedd a szót és megcáfolj.” Ha viszont – mint most te meg én – baráti hangnemben szeretnénk beszélgetni egymással, a válaszadás szelídebb és a beszélgetéshez jobban illő módjára lesz szükség.^{xxx} Hadd tegyem hozzá, hogy az is jobban illik a valódi beszélgetéshez, ha nem egyszerűen igaz választ adunk, hanem olyasmiből indulunk ki, aminek az ismerete a beszélgetőtárs számára is elfogadott dolog.^{xxxi} Most megpróbálok neked ennek értelmében válaszolni. /75e/ Mondd csak! Van valami, amit „végződésnek” nevezel? Például a határra, a peremre gondolok – ezek valamiképpen mind azonosak. Mégha Prodikosz vitatná is ezt,^{xxxii} nyilván te is egyszerűen azt szoktad modnani, hogy valaminek itt van a határa vagy hogy itt végződik. Egyszóval semmi különöset nem akarok mondani, csak ezt.

MENÓN: Igen, ezt mondom. És értem, hogy mire gondolsz.

SZÓKRATÉSZ: /76a/ És ugye van valami, amit síknak nevezel, és valami más, amit testnek, például a mértani alakzatokat?

MENÓN: Igen, van.

SZÓKRATÉSZ: Ha ezekből indulunk ki, már érteni fogod, hogy mit nevezek formának. Az összes formára érvényes a következő válasz: ahol a test végződik, az a forma. Összefoglalólag azt mondhatnám, hogy a forma a test határa.^{xxxiii}

MENÓN: És mit nevezel színnek, Szókratész?

SZÓKRATÉSZ: Jajj de nagyigényű lettél, Menónom! Egy öregembert ilyen nehéz kérdésekkel zaklatsz, te magad meg nem vagy hajlandó felidézni és tolmácsolni nekünk, /76b/ hogy Gorgiasz szerint mi az erény!

MENÓN: Ha még erre válaszolsz, Szókratész, én is felelek kérdésedre.

SZÓKRATÉSZ: Azt még bekötött szemmel is láthatná beszélgetőtársad, Menón, hogy milyen szép fiatalember vagy, akit még mindig körülöngnek a szeretők.

MENÓN: Tessék?

SZÓKRATÉSZ: Ha megszólalsz, már rögtön rendelkezel, mint akit elkényeztettek és tudja, hogy azt tesz, amit csak akar, amíg fiatal. /76c/ Rádásul észrevetted,

hogy nekem is a szépség a gyengém. Nem bánom, kedvedre leszek, válaszolok neked.

MENÓN: Éppen ezt kérem: légy a kedvemre.

SZÓKRATÉSZ: Szeretnéd, hogy gorgiaszi választ adjak neked? Leginkább talán azt fogod érteni.

MENÓN: Szeretném, hát hogyan szeretném!

SZÓKRATÉSZ: Empedoklészre^{xxxv} támaszkodva ugye ti is beszéltek a dolgok valamifajta kiáramlásairól?

MENÓN: Hogyne.

SZÓKRATÉSZ: És járatokról, amelyekbe belépnek és amelyeken keresztül ezek a kiáramlások áthaladnak?

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És a kiáramlások egy része illeszkedik egyes járatokhoz, /76d/ mások kisebbek vagy nagyobbak?

MENÓN: Igen, így van.

SZÓKRATÉSZ: És van valami, amit látásnak nevezel?

MENÓN: Természetesen.

SZÓKRATÉSZ: Mindebből kiindulva „értsd meg szavam”, hogy Pindaroszt idézzem. A szín: a formának a látással összemérhető és érzékelhető kiáramlása.^{xxxvi}

MENÓN: Úgy látom, Szókratész, hogy nagyon szépen válaszoltál.

SZÓKRATÉSZ: Úgy látod, hiszen általad is ismert fogalmakat használtam. És nyilván azt is látod, hogy ebből kiindulva a hangot, /76e/ a szagot és összes effélét is meg tudnád határozni.

MENÓN: Igen, látom.

SZÓKRATÉSZ: Fennkölt egy válasz volt ez, Menónom, azért is tetszett neked jobban a forma meghatározásánál.

MENÓN: Nekem bizony jobban tetszett.

SZÓKRATÉSZ: Márpedig, Alexidémosz fia, én inkább azt hiszem, hogy amaz volt a szebb.^{xxxvii} Bizonyára te sem gondolnád ezt másképp, ha – mint tegnap említetted – nem kellene elmenned a beavatási szertartás előtt, itt tudnál maradni és téged is beavathatnának.^{xxxviii}

MENÓN: /77a/ A végén még itt maradok, Szókratész, ha sok ilyesmit hallok tőled.

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZÓKRATÉSZ: Igyekezeten nem lesz hiány, s mindkettőnknek hasznára válna, ha sok ilyesmit elő tudnék adni. Csak attól félek, nem leszek rá képes. Azonban most te következel: ígéretedhez híven mondd meg végre, hogy általában^{xxxix} mi az erény. Ne csinálj újfent sokat az egyből, ahogy tréfásan mondják, ha valaki valamit ezer darabra tör, hanem épen és egy darabban hagyd meg, s így mondd meg, hogy mi az erény.^{xi} A tőlem hallott példákra /77b/ támaszkodj.

MENÓN: Véleményem szerint, Szókratész, az erény nem más, ahogy a költő mondja: mint „ha örömről leljük mindabban, ami szép, s van hozzá hatalmunk”.^{xii} Én is éppen ezt nevezem erénynek, ha az ember, amikor szép dolgokra vágyik, képes azokat meg is szerezni önmagának.

SZÓKRATÉSZ: De ugye azt állítod, hogy aki szép dolgokra vágyik, az egyben jó dolgokra vágyik?^{xiii}

MENÓN: Pontosan.

SZÓKRATÉSZ: S vajon egyesek rossz dolgokra, mások jó dolgokra vágnak? /77c/ Drága barátom, hát te nem úgy látod, hogy mindenki csupa jó dologra vágyik?

MENÓN: Én ugyan nem.

SZÓKRATÉSZ: Ezek szerint vannak olyanok, akik rossz dolgokra vágnak?

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És szerinted azt gondolják arról, ami rossz, hogy jó, vagy pedig tudják, hogy rossz – és ennek ellenére vágnak rá?

MENÓN: Szerintem ez is, az is előfordul.

SZÓKRATÉSZ: Ezek szerint te azt hiszed, Menónom, hogy van olyan ember, aki tudja ugyan egy adott dologról, hogy az rossz, mégis vágyik rá?

MENÓN: Nagyon is azt hiszem.^{xiiii}

SZÓKRATÉSZ: És mit nevezel itt vágyakozásnak? Ugye nem mást, mint hogy amire vágyunk, a miénk legyen?

MENÓN: Igen, ezt: hogy a miénk legyen. Mi mást?

SZÓKRATÉSZ: /77d/ És vajon az illető azt gondolja, hogy a rossz dolgok hasznosak annak, aki szert tesz rájuk, vagy tudja, hogy ami rossz, az ártalmas tulajdonosának?

MENÓN: Van, aki azt gondolja, hogy a rossz hasznos, és van, aki tudja, hogy ártalmas.^{xv}

SZÓKRATÉSZ: És szerinted azok is tudják ezekről a rossz dolgokról, hogy rosszak, akik azt gondolják, hogy majd a hasznukra válnak azok a rossz dolgok?

MENÓN: Nem nagyon hiszem.

SZÓKRATÉSZ: Az tehát világos, hogy ők, ha nem tudják, hogy ez rossz, nem is a rosszra vágytak, /77e/ hanem valami olyanra, amit jónak tartottak, bár valójában rossz volt. Következésképpen – minthogy nem tudták, mi ez, viszont azt hitték, hogy jó – nyilvánvaló, hogy jó dolgokra vágytak. Vagy talán nem?^{xiv}

MENÓN: Úgy látszik, hogy az ő esetükben ez tényleg így van.

SZÓKRATÉSZ: No és a másik csoporttal mi a helyzet? Akik egyrészt valami rossz dologra vágnak, mint mondod, másrészt viszont úgy gondolják, hogy ami rossz, az tulajdonosa kárára van – ők nyilván tudják, hogy az adott dolog a kárakra fog válni?

MENÓN: Szükségképpen így van.

SZÓKRATÉSZ: /78a/ És vajon nem úgy gondolják, hogy akit kár ér, az nyomorult lesz, amennyiben valami kár éri?

MENÓN: Ez is szükségszerű.

SZÓKRATÉSZ: És aki nyomorult, ugye annak rosszul megy sora?

MENÓN: Igen, azt hiszem.

SZÓKRATÉSZ: És van ember, aki nyomorult és szerencsétlen akar lenni?

MENÓN: Nem hiszem, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Tehát senki sem akarja a rosszat, Menónom, ha egyszer senki sem akar nyomorult lenni. Mert mi más volna a nyomorúság, mint hogy a rosszra vágyunk és azt meg is szerezzük?

MENÓN: Azt hiszem, /78b/ igazad van, Szókratész. Senki sem kívánhatja a rosszat.^{xvi}

SZÓKRATÉSZ: Ugye azt állítottad, hogy az erény nem más, mint hogy jó dolgokat akarunk és azokat képesek vagyunk megszerezni.

MENÓN: Igen, ezt állítottam.

SZÓKRATÉSZ: Mármost ebből az állításból az, hogy akarjuk őket, mindenkire egyaránt érvényes. E tekintetben egyik ember sem különb a másiknál.

MENÓN: A jelek szerint...

SZÓKRATÉSZ: Világos tehát, hogy ha egyik ember különb a másiknál, akkor aszerint lesz az, hogy képes-e a jó dolgokat megszerezni vagy sem.

MENÓN: Világos.

SZÓKRATÉSZ: Meghatározásod szerint tehát az erény nem más, /78c/ mint a jó dolgok megszerzésének a képessége.

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

MENÓN: Éppen úgy van, ahogy mondd, pontosan ez a véleményem, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Vegyük hát szemügyre ezt is, vajon igazad van-e. Mert lehet, hogy valóban ez az igazság. Az erény tehát szerinted nem más, mint ha képesek vagyunk a jó dolgokat magunknak biztosítani?

MENÓN: Igen, szerintem ez az erény.

SZÓKRATÉSZ: Az egészséget és a gazdagságot például jónak tartod?

MENÓN: Igen, és ha van aranyunk és ezüstünk, ha megbecsülésre és befolyásra teszünk szert a városban.

SZÓKRATÉSZ: Tehát éppen az ilyen jellegű dolgokat tartod jónak? És nem más?

MENÓN: Nem, semmi más, csakis ezeket és társaikat.

SZÓKRATÉSZ: /78d/ Nos, tehát, ha aranyat és ezüstöt szerzünk, az az erény – így mondja Menón, aki atyai ágon a perzsa nagykirály vendégbarátja. De vajon hozzáfűzöd-e, hogy megszerzésük igaz és helyes módon történjék? Vagy ez nem számít? Ugyanúgy erénynek fogod tartani azt is, ha valaki tisztességtelen úton tesz szert rájuk?

MENÓN: Dehogyan, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Hát gonoszságnak?

MENÓN: Annak.

SZÓKRATÉSZ: Úgy látszik tehát, hogy igazságosság, józan gondolkodás, /78e/ istenfélelem, vagy az erény valamelyik további része kell, hogy társuljon a megszerzésükhöz. Máskülönbem nem lesz erény, még ha javakra is tettünk szert általa.

MENÓN: Hogy is lehetne erény ezek nélkül?

SZÓKRATÉSZ: Másrészt ha sem magunk, sem más számára nem vesszük el az aranyat és ezüstöt, amikor ez jogtalan – a megszerzésükről való lemondás vajon nem erény?

MENÓN: De, úgy látszik, az is az.

SZÓKRATÉSZ: E javakra szert tenni tehát semmivel nem inkább erény, mint e javakra nem szert tenni. — Nem arról van szó inkább, hogy amit igazságosság kísér, az erény, ami pedig nélkülük valósul meg, /79a/ az gonoszság?

MENÓN: De, erről, tényleg úgy kell lennie, ahogy mondd.^{xlvii}

SZÓKRATÉSZ: Ugye nem sokkal ezelőtt azt mondtuk, hogy az igazságosság, a józan gondolkodás, és az összes többi efféle mind-mind az erény része?^{xlviii}

MENÓN: Azt.

SZÓKRATÉSZ: Ej, Menón, már megint szórakozol velem?

MENÓN: Most meg mi ütött beléd, Szókratész?

SZÓKRATÉSZ: Hogy mi ütött belém? Hát nem arra kértelek meg az előbb, hogy ne törd darabokra és ne szeleteld fel az erényt? Még egy példát is mutattam neked arra, hogyan kell válaszolni! Te pedig ezzel nem törődsz, csak azt mondd, hogy az erény /79b/ a javak megszerzésének az igazságossággal párosult képessége. Az igazságosságot viszont az erény egyik részének tekinted. Nem?

MENÓN: Dehogynem.

SZÓKRATÉSZ: Az általad elfogadott állításokból viszont az következik, hogy amennyiben az erény valamelyik részének a kíséretében tesszük, amit teszünk, az erény lesz. Ugyanis szerinted az igazságosság és az összes említett dolog az erény része. Miért mondom most ezt? Miután megkértelek, hogy egészében beszélj az erényről, távolról sem mondtad meg, hogy mi az erény, ellenben azt állítod, hogy minden cselekedet erény, ha az erény egy része kíséri cselekedetünk — /79c/ mintha már megmondtad volna, hogy mi az erény egészében és így én már akkor is fogom tudni, ha te történetesen részekre szabdalnád is őt. Úgy látom, hogy újra és előlről fel kell tennem ugyanazt a kérdést, kedves Menón, hogy mi az erény, ha az erény egyik részének kíséretében végrehajtott összes cselekedet erény? Mert ezt jelenti, ha valaki azt állítja, hogy az igazságosság kíséretében végrehajtott összes cselekedet erény. Persze talán te nem úgy látod, hogy újra neki kell gyűrköznünk ennek a kérdésnek, te talán azt hiszed, hogy valaki ismerheti az erény egy részét, tudhatja, mi az, jóllehet nem tudja, hogy mi az erény?

MENÓN: Nem, nem gondolom ezt.

SZÓKRATÉSZ: /79d/ Ha még emlékszel, amikor az imént a forma kapcsán válaszoltam neked, elvetettük, hogy válaszunk olyasmire próbáljon támaszkodni, amit éppen vizsgálunk és keresünk és amiben még nem született megállapodás.

MENÓN: Helyesen tettük, hogy elvetettük, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát te, kiváló barátom, te se akard senkinek az erény részeire hivatkozva meghatározni magát az erényt, ha válaszolsz, amikor éppen azt vizsgáljuk, hogy teljes egészében mi az erény, és persze más se vizsgálj ilyen módszerrel. /79e/ Eredeti kérdésünkhöz kell visszakanyarodnunk: mi az erény, hogy azt mondd, amit mondasz? Vagy talán értelmetlen, amit kérdezek?

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

MENÓN: Nem, dehogyan is értelmes.

SZÓKRATÉSZ: Hát akkor válaszolj újra előlről: mit mondtok, te és barátod, mi az erény?

MENÓN: Hallottam már korábban is, Szókratész, még találkozásunk előtt, /80a/ hogy te magad sem jutsz soha egyről a kettőre, és másokat is folyton **összezavarsz** — és lám, nagyon úgy tűnik, hogy engem is megbabonázol, elvarázsolsz, ráménekelsz, úgyhogy teljesen összezavarodtam s nem találok kiutat. Ha szabad kajánnak lennem, roppantul hasonlítasz a lapos tengeri rájához – s nem csak külsőleg. Mert ez a rája lebénít mindenkit, aki és ami csak a közelébe kerül és hozzáér, – s te, azt hiszem, éppen ezt tetted most velem: megbénítottál. Megbénult a lelkem, a szám, /80b/ és fogalmam sincs, miként feleljek kérdésedre. Hiába beszéltem ezerszer az erényről oly sokat, sokak előtt, és nem is akárhogy, vagy legalábbis azt hittem, most még azt se tudom megmondani, hogy úgy általában mi az erény.^{xix} Azt hiszem, jól döntöttél, hogy nem utazol s költözöl el innen: ha másik városban idegenként ilyesfélére adnád magad, letartóztatnának, mint egy varázslót.¹

SZÓKRATÉSZ: Nagy ravasz vagy te, Menónom. Kis híján túljártál az eszemen.

MENÓN: Már mivel, Szókratész?

SZÓKRATÉSZ: Tudom ám, mi volt hasonlatoddal a szándékod! /80c/

MENÓN: Mi lett volna az?

SZÓKRATÉSZ: Hátha hasonlatodat hasonlattal viszonzom. Annyit már megtanultam, hogy minden csinos ifjú örül az ilyen képes beszédnek: számukra az csak kedvező lehet, hiszen a csinos ifjacról szóló képek nemkülönben csinosak. De tőlem efféle hasonlatokban hiába reménykedsz.

Ami pedig engem illet, ha ez a rája úgy bénít le másokat, hogy közben maga is éppoly bénult állapotban van, akkor én is olyan vagyok. De ha ő nem ilyen, akkor nem hasonlítok rá. Hiszen én nem úgy zavarok össze másokat, hogy én magam közben mindent világosan látok: nem, én vagyok a legnagyobb zavarban és útvesztőben, amikor másokat összezavarok. /80d/ Most is ez a helyzet: nekem fogalmam sincs, mi az erény, te pedig, bár talán korábban tudtad, még mielőtt hozzám értél volna, most olyan ember benyomását kelted, aki nem tudja. Mindenesetre arra hajlandó volnék, hogy együtt vizsgáljuk és keressük, hogy mi lehet az.

MENÓN: Dehát mi módon fogod **keresni** azt, Szókratész, amiről egyáltalán nem tudod, hogy micsoda? Mert amiket nem ismersz, abból miféle dolgot fogsz kijelölni és **keresni**? Majd pedig, mégha történetesen rá is akadnál, honnan fogod tudni, hogy éppen ez [volt] az, amit nem ismertél?

SZÓKRATÉSZ: /80e/ Látom már, mire cézol ezzel. Ugye tudod, hogy szofista harcosként forgatod a szavakat – tudniillik az ember sem azt nem **kutathatja**, amit ismer, sem azt, amit nem ismer? Amit ismer, azt azért nem fogja **kutatni**, mert ismeri – miért is kellene az ilyesmit kutatni? – amit nem ismer, azt azért nem, mert nem tudja, hogy mit **keres**.^{li}

MENÓN: /81a/ És szerinted nem hangzik meggyőzően ez a gondolatmenet, Szókratész?

SZÓKRATÉSZ: Szerintem nem.

MENÓN: Megmondod, miért?

SZÓKRATÉSZ: Meg, persze. Azt hallottam tudós férfiaktól és nőktől isteni ügyekben, hogy...

MENÓN: Mit hallottál? Milyen történet ez?

SZÓKRATÉSZ: Szerintem igaz és szép.

MENÓN: Milyen történet ez? És kiktől hallottad?

SZÓKRATÉSZ: A történetet papok és papnők mesélik, olyanok, akik fontosnak érzik, hogy tevékenységükről számot tudjanak adni, /81b/ de Pindaros és – ha köze van istenhez – sok más költő is a következőket mesélik, íme – figyelj, mit gondolsz, szerinted igaz ez? Azt mondják, hogy az emberi lélek halhatatlan, s hogy egyszer életét bevégzi – erről szokás azt mondani, hogy „meghal” – majd megint megszületik, de soha nem pusztul el. Éppen ezért kell istennek leginkább tetsző módon leélnünk az életet. Mert akiktől

Pherszeponá az ősi gyászért elégtételt / vesz, azoknak lelkét a kilencedik évben a fenti napvilágnak / újra visszaadja, / belőlük dicső királyok /81c/ / és erőtől szilaj, bölcsességben hatalmas / férfiak sarjadnak: az emberek őket majd azután, a jövőben, szent hárószként tisztelik.

Minthogy a lélek halhatatlan, és korábban többször megszületett, és már látott minden itt is és a Hádészban is, minden dolgot, így nincs olyan tudás, amit ne sajátított volna el mostanra: úgyhogy semmi csodálatos nincs abban, hogy képes visszaemlékezni az erényre és bármi másra, ha egyszer már előzőleg is rendelkezett ezzel a tudással. És minthogy a valóság /81d/ egésze egy családba

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

tartozik, továbbá a lélek már minden tudást elsajátított, semmi sem gátolja, hogy miután egyetlen dologra visszaemlékezett — ezt szokás „tanulásnak” nevezni — minden egyebet felfedezzen, feltéve, hogy bátran és lankadatlanul kutat tovább. Merthogy a kutatás és a tanulás összességében nem más, mint visszaemlékezés. Bizony: nem szabad hitelt adni az előbbi szofista szócselnek: csak tétlenséget szül az emberben, és ezért is olyan csábos a hangja a kényelmes ember számára. Emez /81e/ viszont tevékenységre sarkall, kutatásra ösztönöz. Én bizonyosan hiszem, hogy igaz, s e hitre támaszkodva szeretném veled együtt megvizsgálni, hogy mi az erény.^{lii}

MENÓN: Hogy van ez, Szókratész? Hogy érted azt, hogy nem tanulunk, hanem amit tanulásnak hívunk, az visszaemlékezés? Meg tudnál tanítani arra, hogy is van ez?

SZÓKRATÉSZ: Hát nem megmondtam, Menón, hogy nagy ravasz vagy? Erre most azt /82a/ kérded, hogy meg tudnálak-e tanítani – engem, aki éppen azt állítom, hogy nem létezik tanítás, csak visszaemlékezés? Azt szeretnéd, hogy azonnal s nyilvánosan ellentmondásba keveredjek önmagammal?

MENÓN: Istenemre, dehogy, Szókratész, nem ez volt a célom, csak úgy megszokásból mondtam. Mindenesetre ha valamiképpen be tudnád mutatni, hogy is van, amiről beszélsz, tedd meg.

SZÓKRATÉSZ: Hát könnyűnek nem könnyű, de azért hajlandó vagyok némi erőfeszítésre a kedvéért. Hívd csak ide szolgálád közül az egyiket, /82b/ úgylis sokan vannak itt, akit csak akarsz, az ő példáján fogom bemutatni.

MENÓN: Persze. Te ott, gyere csak ide!

SZÓKRATÉSZ: Görög? Vagy tud görögül?

MENÓN: Hogyne, a házamban nőtt fel.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát jól figyelj, szerinted vajon visszaemlékezik vagy tőlem tanul.

MENÓN: Rendben, figyelek.

SZÓKRATÉSZ: Mondd csak, fiú, ugye tudod, mi az a négyzet — mint pl. ez itt?^{liii}

SZOLGA: Igen, tudom.

SZÓKRATÉSZ: És ugye /82c/ a négyzetnek az oldalai, ezek itt, mégpedig mind a négy, egyenlők?

SZOLGA: Persze.

SZÓKRATÉSZ: És ezek a középpontján keresztül húzott egyenesek is egyenlők, ugye?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És kisebb vagy nagyobb is lehet egy ilyen alakzat?

SZOLGA: Hogyne.

SZÓKRATÉSZ: Ha mármost ez az oldala két láb hosszú, és ez a másik oldala is két láb hosszú, hány lábnyi lesz az egész?^{liiv} Nézd csak: ha történetesen ez az oldala két láb, azonban a másik csak egy láb volna, akkor ugye egyszerűen két lábnyi volna a területe?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: /82d/ Minthogy azonban ez az oldala is két lábnyi, nyilván kétszer kettő lesz a területe?

SZOLGA: Annyi lesz.

SZÓKRATÉSZ: Tehát kétszer két lábnyi lesz?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És mennyi a kétszer két láb? Ki tudod számolni?

SZOLGA: Az négy láb, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: És ugye vehetnénk egy másik négyzetet is, kétszer akkora, mint az előző, amelyiknek az összes oldala ugyancsak egyenlő, mint ennek?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És annak hány lábnyi a területe?

SZOLGA: Nyolc.

SZÓKRATÉSZ: Lássuk hát: próbáld megmondani, hogy mekkorák lesznek emennek a négyzetnek az egyes oldalai. /82e/ Az előző négyzet oldalainak a hossza két lábnyi volt: mekkora lesz ennek a kétszeres területű négyzetnek az oldala?

SZOLGA: Nyilvánvaló, Szókratész, hogy az is kétszer akkora lesz.

SZÓKRATÉSZ: Látod, Menón, hogy semmit nem tanítok neki, mindig csak kérdéseket teszek fel? Ő most azt hiszi, hogy tudja, melyik egyenes lesz az, amelyikből a nyolc láb területű négyzet származtatható. Vagy szerinted nem?

MENÓN: De, szerintem is azt hiszi.

SZÓKRATÉSZ: És tudja?

MENÓN: Nem, nem tudja.

SZÓKRATÉSZ: Viszont azt hiszi, hogy kétszer akkora lesz az oldala?

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Figyeld hát, ahogy sorban visszaemlékezik, annak rendje és módja szerint.

Te pedig mondd meg nekem: azt állítod, hogy a kétszeres területű négyzet kétszer akkora egyenesből származik? /83a/ A következőre gondolok: egyik oldala sem hosszabb, vagy rövidebb; hanem legyen minden oldala egyenlő, mint az előzőnek volt, csak épp a területe kétszer akkora: nyolc lábnyi. Nézd csak: még mindig az a véleményed, hogy a kétszeres hosszúságú egyenesből jön létre?

SZOLGA: Igen, azt hiszem.

SZÓKRATÉSZ: Ugye ez az egyenes kétszerese az előzőnek, minthogy egy másik, ugyanolyan hosszú egyenessel meghosszabbítjuk errefelé?^{lv}

SZOLGA: Hát persze.

SZÓKRATÉSZ: És azt állítod, hogy a nyolc láb területű négyzetnek ez lesz az oldala — úgy, hogy négy ugyanakkora oldalt veszünk?

SZOLGA: Igen. /83b/

SZÓKRATÉSZ: Induljunk ki ebből itt, és húzzunk négy egyenlő hosszúságú egyenest. Ugye ez lenne az az – állításod szerint – nyolc láb területű négyzet?

SZOLGA: Pontosan ez.

SZÓKRATÉSZ: De ugye ez négy ilyen négyzetet tartalmaz, amelyek közül mindegyik ugyanakkora, mint ez az eredeti, négy láb területű négyzet?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: No és ez mekkora lesz? Nem négyszer akkora?

SZOLGA: Dehogynem.

SZÓKRATÉSZ: És vajon kétszerese az előzőnek, az ami négyszer akkora?

SZOLGA: Istenemre, dehogyis!

SZÓKRATÉSZ: Akkor hányszorosa?

SZOLGA: Négyszerese.

SZÓKRATÉSZ: Ha tehát a négyzet oldala kétszer akkora, /83c/ a területe nem kétszerese, hanem négyszerese lesz az eredetinek.

SZOLGA: Igazad van.

SZÓKRATÉSZ: Mert a négyszer négy: tizenhat, nem?

SZOLGA: De.

SZÓKRATÉSZ: A nyolc láb területű négyzetnek akkor melyik egyenes lesz az oldala? A négyszeres területű négyzetnek ugye ez az egyenes (..) az oldala?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: A négy láb területű négyzetnek pedig ez a fele akkora egyenes (..), nem?

SZOLGA: De, igen.

SZÓKRATÉSZ: Továbbá a nyolclábnyi négyzet emennek a négyzetnek (..) a kétszerese, itt ennek pedig (..) a fele, nem?

SZOLGA: (Igen.)

SZÓKRATÉSZ: Tehát az oldalai ennél az egyenesnél (..) nem lesznek nagyobbak, ennél pedig (..) nem lesznek kisebbek. Vagy nem? /83d/

SZOLGA: Nem, véleményem szerint nem lehetnek.

SZÓKRATÉSZ: Helyes: éppen a te véleményedre vagyok kíváncsi. De menjünk tovább! Mondd csak: ez az egyenes (..) két láb, emez pedig (..) négy láb hosszú volt?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: A nyolc láb területű négyzet oldala tehát szükségképpen nagyobb lesz ennél a két láb hosszú egyenesnél (..), és kisebb lesz a négy láb hosszúságúnál (..).

SZOLGA: Szükségképpen.

SZÓKRATÉSZ: /83 e/ Próbálkozz hát: milyen hosszú lesz az oldala?

SZOLGA: Három láb.

SZÓKRATÉSZ: Ugye ha három lábnyi, akkor emennek (..) a felét még hozzáadjuk, hogy három láb hosszú legyen? Ez itt (..) kettő lábnyi, ez pedig egy lábnyi. És a másik oldalon is, ez kettő, ez pedig egy lábnyi. Ez a négyzet lesz az, amiről beszélsz.

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Ugye ez az oldala három láb hosszú, és a másik oldala is három láb hosszú, az egész négyzet pedig háromszor három lábnyi lesz?

SZOLGA: Nyilvánvaló...

SZÓKRATÉSZ: És háromszor három láb az hány láb?

SZOLGA: Kilenc.

SZÓKRATÉSZ: És mekkora is volt a kétszeres területű négyzetünk?

SZOLGA: Nyolc.

SZÓKRATÉSZ: Tehát a nyolc láb területű négyzet oldala nem lehet a három láb hosszú egyenes.

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZOLGA: Nem, nem.

SZÓKRATÉSZ: Hát akkor milyen hosszú lesz? Pontosán is megpróbálhatod megmondani – de ha nem akarsz számmal kifejezni, akkor mutasd meg, hogy melyik egyenes lesz az.^{lvi} /84a/

SZOLGA: Istenemre, Szókratész, én aztán nem tudom!

SZÓKRATÉSZ: Látod már, Menón, milyen messzire jutott a visszaemlékezés ösvényén? Kezdetben sem tudta, hogy melyik vonal lesz a nyolc láb területű négyzet oldala, és még most sem tudja: azonban akkor még azt hitte, hogy tudja és erre a tévképzetre támaszkodva nagy merészen válaszolt, és meg sem fordult a fejében, hogy milyen útvesztőbe keveredett. Most már legalább felismerte zavarát és kiúttalanságát, és nem hiszi azt, hogy tudja – aszerint, hogy nem is tudja. /84b/

MENÓN: Tényleg így van.

SZÓKRATÉSZ: Ugye most jobban áll hozzá ahhoz a kérdéshez, amit nem tud?

MENÓN: Igen, szerintem jobban.

SZÓKRATÉSZ: És ártottam neki azzal, hogy zavarba hoztam és lebénytottam, mint egy rája?

MENÓN: Szerintem nem.

SZÓKRATÉSZ: Úgy látszik tehát, hogy egy fontos lépést tettünk meg, hogy kiderítsük, mi az igazság. Most már legalább hajlandó lesz vizsgálni a kérdést, amit nem tud, míg az előbb könnyen azt hihette volna, hogy bármilyen sokaság előtt és bármikor helyes volna azt mondani, /84c/ hogy a kétszeres területű négyzethez kétszer olyan hosszú egyenest kell vennünk.

MENÓN: Tényleg.

SZÓKRATÉSZ: És annakelőtte, hogy ráébresztettük volna zavarára és kiúttalanságára, hogy felismerte volna, hogy nem tudja, és ezáltal a tudásvágy felébredt benne – ezelőtt szerinted megpróbálta volna kutatni és megtudni azt, amit hite szerint már tudott, jöllehet nem tudta?^{lvii}

MENÓN: Szerintem nem, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Ezek szerint hasznára vált, hogy lebénytottam?

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Figyelj hát, hogy ebből a zavarból és útvesztőből eljut-e a felfedezésig, ha együtt folytatjuk a vizsgálódást, úgy hogy én semmit sem tanítok neki, csak kérdéseket teszek fel. /84d/ Jól figyelj: rajtakapsz-e azon, hogy bármit

is tanítok vagy elmagyarázok neki – vagy tényleg csak az ő véleményét kérdezgetem!

Te pedig válaszolgass nekem. Itt van ez a négy láb területű négyzet, ugye? Látod?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És hozzáilleszthetnénk egy másik ezzel egyenlő^{lviii} négyzetet, ugye?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És egy harmadikat, amelyik ugyanakkora, mint az előző kettő volt?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És ezzel pedig itt ezt a hiányzó sarkot tudjuk kitölteni?

SZOLGA: Tényleg.

SZÓKRATÉSZ: Lesz tehát négy egyenlő területű négyzetünk, ezek itt?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Menjünk tovább. /84e/ Ez az egész itt hányszor akkora lesz, mint az eredeti négyzet volt?

SZOLGA: Négyyszer.

SZÓKRATÉSZ: Mi viszont a kétszer akkora területű négyzetet keressük, emlékszel?

SZOLGA: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Mármost ez az egyenes itt [az átló], melyet az egyik szögéből egy másik szögig húzunk, /85a/ kétfelé metszi az egyes négyzeteket, ugye?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Van tehát itt négy egyenlő egyenesünk, ezek itt, amelyek ezt a területet kijelölik?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Figyelj csak: mekkora lesz ennek a területnek a nagysága?

SZOLGA: Nem tudom.

SZÓKRATÉSZ: Ennek a négy négyzetnek mindegyikéből ezek az egyenesek itt [az átlók] a felét metszik ki, ugye?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És ebben az alakzatban hány ilyen nagyságú alakzat van?

SZOLGA: Négy.

SZÓKRATÉSZ: És ebben hány ilyen van?

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZOLGA: Kettő.

SZÓKRATÉSZ: És a négy a kettővel milyen viszonyban áll?

SZOLGA: Kétszerese.

SZÓKRATÉSZ: Ez akkor hány lábnyi lesz?

SZOLGA: /85b/ Nyolc lábnyi.

SZÓKRATÉSZ: És melyik egyenes az oldala?

SZOLGA: Ez itt.

SZÓKRATÉSZ: Az eredeti négy láb területű négyzet egyik csúcsából a másik csúcsba húzott egyenes?

SZOLGA: Igen.

SZÓKRATÉSZ: A hozzáértők „átlónak” nevezik ezt az egyenest. Amennyiben ennek átló a neve, akkor úgy, ahogy mondod, Menón szolgája, az átló lesz a kétszeres területű négyzetnek az oldala.

SZOLGA: Tényleg az lesz, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Mit gondolsz, Menón? Volt olyan állítása, amelyik nem az ő saját véleménye volt?

MENÓN: /85c/ Nem, a sajátja volt mindegyik.

SZÓKRATÉSZ: De tudással nem rendelkezett, mint egy kicsivel korábban mondtuk.

MENÓN: Szentigaz.

SZÓKRATÉSZ: Viszont ezek a vélemények ott voltak benne, ugye?

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Tehát a tudatlan emberben igaz vélemények lakoznak – méghozzá éppen arról, amit nem tud.

MENÓN: Tényleg, úgy látszik.

SZÓKRATÉSZ: Ezek a vélemények most mint álomképek ébredtek fel benne.^{lix}

Ha valaki tovább kérdezné őt róluk, többször és többféleképpen, a végén tudása senki más tudásánál nem volna pontatlanabb e téren. /85d/

MENÓN: Tényleg.

SZÓKRATÉSZ: És úgy tenne szert erre a tudásra, hogy senki sem tanítja, csak kérdegeti – vagyis tudását saját magától szerezne vissza ő maga?^{lx}

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: S ha a benne meglévő tudást saját maga szerzi vissza, az nem visszaemlékezés?

MENÓN: Dehogynem.

SZÓKRATÉSZ: És arra a tudásra, amellyel most rendelkezik, vagy szert tett valamikor, vagy pedig mindig is a birtokában volt?

MENÓN: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Ha mindig is a birtokában volt, akkor állapotát mindig is a tudás jellemezte. Ha pedig megszerezte valamikor, az bizonyosan nem jelenlegi életében történt. Vagy talán tanította őt valaki mértanra? /85e/ Merthogy hasonló eredményeket fog felmutatni bármilyen mértani kérdésben, s a tudomány bármely egyéb területén is. Tehát: volt valaki, aki mindezt megtanította neki? Bizonyára tudod, elvégre a te házában született és nevelkedett!

MENÓN: Én úgy tudom, hogy soha senki nem tanította őt.

SZÓKRATÉSZ: És rendelkezik ezekkel a véleményekkel? Vagy talán mégsem?

MENÓN: Dehogynem, ez világosan kiderült, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Ha viszont nem jelenlegi életében tett rájuk szert, akkor – ez világos mostanra – /86a/ másvalamikor – az idő korábbi szakaszában – is rendelkezett már velük, vagyis addigra már a birtokában voltak.

egy korábbi, ezt megelőző időben is a birtokában voltak, vagyis elsajátításuk azelőttre nyúlik vissza.^{lxi}

MENÓN: Világos.

SZÓKRATÉSZ: De ugye ez egy olyan idő, amikor még nem emberként létezett?^{lxii}

MENÓN: Olyan.

SZÓKRATÉSZ: Ha tehát igaz az, hogy mindkét időszakban – amikor emberként, és amikor nem emberként létezik – igaz vélemények vannak őbenne, amelyek, ha kérdésekkel felébresztjük őket, tudássá alakulnak, akkor az is igaz, hogy lelke az idő mindezen pillanataiban a tudás birtokában van. Mert az nyilván igaz, hogy az idő egészében vagy emberként, vagy nem emberként létezik.

MENÓN: Ez igaznak látszik.

SZÓKRATÉSZ: /86b/ Mármost ha a létezőkre vonatkozó igazság mindig ott van lelkünkben, a lélek feltehetőleg halhatatlan,^{lxiii} úgyhogy amit esetleg ma még nem tudsz, vagyis amit nem idéztél emlékezetedbe, bátran és kitartóan kell felkutatni, és meg kell próbálni rá visszaemlékezni.

MENÓN: Nem tudom, hogy s mint, de azt hiszem, hogy igazad van, Szókratész.^{lxiv}

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZÓKRATÉSZ: Én is azt hiszem, Menón. Amúgy nem ragaszkodnék mindenben az elhangzottakhoz, egyet kivéve: ha azt gondoljuk, hogy amit nem tudunk, azt kötelességünk felkutatni, akkor jobbakk leszünk, bátrabbak, szorgalmasabbak, mint ha azt gondolnánk, hogy amit nem tudunk, azt nem is lehet megtalálni, és nem is kell felkutatnunk – /86c/ ez ügyben a szavak és a tettek mezején, képességemhez mérten, minden küzdelmet vállalnék.

MENÓN: Ezt aztán szépen mondtad, Szókratész!

SZÓKRATÉSZ: Ha már így egyetértünk, hogy kötelességünk felkutatni, amit nem tudunk, próbáljuk meg közösen megvizsgálni, hogy mi az erény.

MENÓN: Próbáljuk. Bár az igazat megvallva, Szókratész, én szívesebben vizsgálnám az eredeti kérdést, szívesebben hallanám, miként közelítsük meg a dolgot: olyasmiről-e, ami tanítható, /86d/ vagy természetüknek köszönhetően vagy valami más úton-módon jelenik meg az emberekben?^{lxv}

SZÓKRATÉSZ: Ha nem csak saját magam fölött, hanem fölötted is rendelkezhetnék, én bizony, míg először ki nem derítettük, hogy mi az erény, nem vizsgálnám, hogy tanítható-e vagy sem. Te viszont nem vagy ura magadnak, és erre nem is törekszel – csak nem így akarsz szabad ember lenni? – engem viszont uralmad alá próbálsz kényszeríteni, és zsarnokoskodsz fölöttem, így kénytelen vagyok engedni, mi mást tehetnék?^{lxvi} Úgy látszik, mégis meg kell vizsgálnunk, milyen az a dolog, amiről még azt sem tudjuk, hogy micsoda! /86e/ De legalább egy kicsikét oldd meg uralmad gyepelőit, és azt engedd meg, hogy egy előfeltevésből kiindulva vizsgáljuk meg, vajon tanítható-e az erény, vagy hogy miképpen juthatunk a birtokába. Előfeltevésből kiinduló vizsgálatnak azt a módszert nevezem, ahogyan nem ritkán a mértantudósok vizsgálják a kérdéseket. Például amikor valaki megkérdezi őket egy terület kapcsán, hogy lehetséges-e ebbe és ebbe a körbe ezt a bizonyos területet háromszöggé beírni, valami ilyesmit felelnének: /87a/ „Azt még nem tudom, hogy ilyen tulajdonságú-e ez a terület, de a kérdés eldöntéséhez a következő előfeltevés nyújthat segítséget: Ha ez a terület olyan, hogy amannak az adott egyenesére rászerezteszve olyan területet ad maradékként, mint a rászereztesztett terület, ez az eset más következményekkel jár, és megint mással jár az, ha ez nem lehetséges és ezzel a tulajdonsággal nem rendelkezik. Tehát egy ilyen előfeltevést felállítva kívánok arra következtetni, /87b/ hogy a terület a körbe beírható-e, hogy ez lehetséges-e vagy sem.” Mi is kövessük ezt a példát és minthogy nem tudjuk sem,

hogy micsoda, sem, hogy milyen, egy előfeltevés segítségével vizsgáljuk meg, hogy az erény vajon tanítható-e vagy nem tanítható. Induljunk ki a következőből: ha a lélekhez kapcsolódó dolgok közül az erény ilyen és ilyen volna, akkor tanítható volna vagy nem volna tanítható? Először ezt nézzük: tegyük fel, hogy másmilyen, mint a tudás, majd pedig azt, hogy olyan, mint a tudás: ezekben az esetekben vajon tanítható-e vagy sem? Vagyis, ahogy az imént szó volt róla, használjuk a visszaemlékezés szót, mert amúgy nem sokat számít, melyik kifejezést használjuk /87c/ – szóval akkor vajon tanítható? Vagy annyi azért mindenki előtt világos, hogy az emberi tanulás éppen és csakis tudást eredményez?^{lxvii}

MENÓN: Szerintem így van.

SZÓKRATÉSZ: Ha tehát az erény valamilyen tudás, akkor nyilván tanítható.

MENÓN: Hogy ne lenne az?

SZÓKRATÉSZ: Ezzel a kérdéssel akkor gyorsan végeztünk. Ha az erény tudás, akkor tanítható, ha nem az, akkor nem tanítható.

MENÓN: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Ezek után pedig, úgy látszik, azt kell megvizsgálunk, hogy az erény vajon tudás-e vagy különbözik a tudástól.

MENÓN: /87d/ Szerény véleményem szerint ezután tényleg ezt kell megvizsgálunk.

SZÓKRATÉSZ: No hát akkor: ezt – az erényt – ugyebár jó dolognak tartjuk? Ugye kitartunk a mellett az előfeltevés mellett, hogy az erény jó dolog?

MENÓN: Természetesen.

SZÓKRATÉSZ: Ha mármost létezik még egyéb a tudástól különböző jó, akkor az is lehetséges volna, hogy az erény ne valamilyen tudás legyen. Ha viszont nincs olyan jó, amit a tudás ne foglalna magába, akkor joggal gyanakodhatnánk, hogy az erény a tudás egy fajtája.

MENÓN: Ez így van.

SZÓKRATÉSZ: És ugye az erény által jók leszünk?

MENÓN: Igen. /87e/

SZÓKRATÉSZ: És ha jók, akkor egyszersmind hasznosak? Hiszen minden, ami jó, az hasznos? Vagy nem?

MENÓN: De igen.

SZÓKRATÉSZ: Az erény tehát hasznos dolog?

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

MENÓN: Ez szükségszerűen következik mindabból, amit elfogadtunk.

SZÓKRATÉSZ: Most akkor vizsgáljuk meg egyenként, hogy milyen dolgok vannak hasznunkra. Egészség, erő, szépség, s persze a gazdagság: ezeket és az ehhez hasonló dolgokat nevezzük hasznosnak, nem?

MENÓN: Ezeket. /88a/

SZÓKRATÉSZ: De azt is elmondhatjuk, hogy ugyanezek a dolgok néha bizony ártalmasak. Vagy te másképp gondolsz? Vagy így?

MENÓN: Nem, nem, így gondolom.

SZÓKRATÉSZ: Figyelj csak: minek az irányítása mellett válnak hasznunkra? És minek az útmutatása mellett ártanak? Amikor helyes módon használjuk őket, vagyis ez irányít, akkor hasznosak, amikor nem, akkor ártalmasak?

MENÓN: Hát persze.

SZÓKRATÉSZ: Akkor most még vizsgáljuk meg mindazt, ami a lélekhez köthető. Ugye beszélhetünk józan gondolkodásról, igazságosságról, bátorságról, tanulmányosságról, emlékezetéről, fennköltiségről, és az összes többi ilyen dologról?

MENÓN: Igen, igen. /88b/

SZÓKRATÉSZ: Vizsgáljuk meg, hogy véleményed szerint közülük melyik nem tudás – vagyis melyik különbözik a tudástól? Vajon nem úgy van-e, hogy hol ártalmasak, hol meg hasznosak? Vegyük a bátorság példáját: ha a bátorság nem okosság, hanem amolyan vakmerőség – vajon nem úgy van-e, hogy amikor egy ember esztelenül vakmerő, az ártalmas, amikor ezt ésszel teszi, akkor hasznos?^{lxviii}

MENÓN: De igen.

SZÓKRATÉSZ: Ugyanez, ugye, a józan gondolkodásról és a tanulmányosságról is elmondható? Amit elsajátítunk és amit begyakorlunk, ha ésszel tesszük, hasznos, ha ész nélkül, akkor kártékony?

MENÓN: Igen, pontosan így van.

SZÓKRATÉSZ: /88c/ Foglaljuk össze: a lélek minden törekvése és erőfeszítése boldogságot eredményez, ha okosság mutatja az utat, de amennyiben a butaság irányít, annak szerencsétlenség lesz a vége.

MENÓN: Valószínű.

SZÓKRATÉSZ: Ha tehát az erény a lélekhez rendelt dolgok körébe tartozik, és ha szükségszerű módon a hasznunkra válik^{lxix}, akkor bizony az erény szükségképpen okosság lesz, minekutána minden, ami a lélekhez kapcsolódik,

önmagában se nem hasznos, se nem kártékony, viszont attól függően lehet kárunkra vagy hasznunkra, hogy okosság vagy butaság párosul hozzá. Gondolatmenetünk szerint, ha egyszer az erény hasznos, akkor egyfajta okosságnak kell lennie.

MENÓN: Én is így látom.

SZÓKRATÉSZ: Térjünk vissza azokhoz a dolgokhoz, mint a gazdagság és az effélék, amelyekről az imént azt állítottuk, hogy hol jók, hol meg kártékonyak.^{lxx} Amiként a lélek kapcsolt dolgait is az teszi hasznossá, ha a lélek egészét az okosság vezérli, a butaság ellenben kártékonyra teszi őket – éppen ugyanígy, /88e/ amennyiben a lélek az előbbieket, vagyis a gazdagságot és efféléket, helyesen használja és ő vezényli őket, az hasznossá teszi őket, amennyiben viszont helytelenül él velük, akkor kárunkra lesznek, nem?

MENÓN: Dehogynem.

SZÓKRATÉSZ: Helyesen márpedig az okos lélek irányít, tévesen pedig a buta lélek.

MENÓN: Ez így van.

SZÓKRATÉSZ: Így tehát mindenre érvényes, hogy bármivel is rendelkezék az ember, az mind a léleknek van alárendelve, bármivel is rendelkezék maga a lélek, az mind az okosságnak van alárendelve – ha az a cél, hogy mindezek valódi javaink legyenek. /89a/ Így gondolatmenetünk szerint ami hasznot hajt, az bizony okosság. Viszont azt állítjuk, hogy az erény hasznos, nem?

MENÓN: De.

SZÓKRATÉSZ: Tehát akkor azt állítjuk, hogy az erény okosság – vagy annak teljes egésze, vagy annak egy része.^{lxxi}

MENÓN: Szerintem jól mondtuk, amit mondtunk, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: De ha ez így igaz, nem természet által lesznek kiválók az emberek.

MENÓN: Én sem hiszem.

SZÓKRATÉSZ: / 89b/ Mert ha így lenne, a következő is igaz lenne: ha a kiváló emberek természetes módon teremnének, bizonyára volnának közöttünk olyanok, akik ki tudnák válogatni a kiváló természetű ifjakat, és miután megmutatták és átadták nekünk őket, mi az akropoliszon hét pecsét alatt őrizgetnénk és rejtegetnénk őket, nehogy bárki kárt tegyen bennük, és így, miután a megfelelő kort elérik, a városnak a hasznára válhatnának.

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

MENÓN: Tényleg elképzelhető, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Miután viszont a kiváló emberek nem természetből fogva lesznek kiválóak, akkor talán a tanítás teszi őket azzá? /89c/

MENÓN: Szerintem ez most már szükségszerű. És éppen előföltevésünk alapján nyilvánvaló, Szókratész, hogy amennyiben az erény azonos a tudással, akkor tanítható.

SZÓKRATÉSZ: Istenemre mondom, meglehet! Bár attól tartok, hogy nem volt helyes ezt elfogadnunk.^{lxxii}

MENÓN: Pedig az imént még úgy gondoltuk, hogy helyes volt.

SZÓKRATÉSZ: Csak annyi nem elég, hogy az imént helyesnek tűnt: most is és a jövőben is annak kell tűnnie ahhoz, hogy valamennyire is éppen megálljon állításunk.^{lxxiii}

MENÓN: Mi ütött beléd? /89d/ Észrevettél valamit, hogy elégedetlen vagy álláspontunkkal és kételkedni kezdted, hátha mégsem tudás az erény?

SZÓKRATÉSZ: Már mondom is, Menón. Hogy az erény tanítható, amennyiben tudás: ezt helyesen állapítottuk meg és nem is vonnám vissza. Nem gondold azonban, hogy kételyünk jogos lehet, úgyhogy az erény nem is tudás? Figyelj, és mondd meg a következőt. Ha egy dolog, bármi is az, tanítható, nem kizárólag az erényre gondolok, nem szükségszerű-e, hogy legyenek tanárai és tanulóí?

MENÓN: De, azt hiszem.

SZÓKRATÉSZ: /89e/ És ennek ellenkezőjével mi a helyzet? Ha valaminek nincsenek se tanárai, se tanulóí, ugye joggal támadhatna az a sejtésünk, hogy ez nem is tanítható?

MENÓN: Ez igaz. De te úgy látod, hogy az erénynek nincsenek tanárai?

SZÓKRATÉSZ: Hosszasan kutattam, hogy vannak-e az erénynek tanárai; de bármilyen sokat fáradoztam is, képtelen vagyok őket megtalálni. S mindez annak ellenére történik így, hogy e vizsgálódásokba sok embert vontam és vonok be, főként azokat, akik véleményem szerint a legtapasztaltabbak e téren.^{lxxiv} Nézd csak, Menón, most ez az Anütosz is idetelepedett mellénk, épp jókor, hogy részt vehessen vizsgálódásunkban. S jó okunk van rá, hogy ő is kivegye a részét belőle: /90a/ hiszen Anütosz gazdag és bölcs apának, Anthemióznak a gyermeke, aki nem csak úgy a véletlennek köszönhetően, s nem is más adományaiból lett gazdag, mint például a thébai Iszméniasz, aki Polükratész pénzéhez jutott hozzá mostanában – nem, hanem a saját bölcsessége és szorgalma segítette hozzá a

pénzszerzéshez, majd ennekutána egyáltalán nem keltette gőgös, pöffeszkedő, fennhéjázó polgár benyomását, hanem tisztességes és szerény férfiúként viselkedett. /90b/ Ezután fiát is szépen nevelte fel és jól kitaníttatta, az athéni nép tetszése szerint^{lxxv}, hogy aztán meg is válasszák a lehető legmagasabb tisztségre. Ésszerű hát, hogy ilyen emberek segítségével kutassuk az erény tanárait, vajon léteznek-e vagy sem, s ha igen, akkor kik ők. Te pedig, Anütosz, csatlakozz kutatásunkhoz, csatlakozz hozzám és vendégedhez, Menónhoz: vajon kik lehetnek e dolog tanárai? A következőt vedd szemügyre: ha azt szeretnénk, hogy a mi Menónunk kiváló orvos legyen, /90c/ kikhez íratnánk be, hogy tanárai legyenek? Bizonyára az orvosokhoz, nem?

ANÜTOSZ: Dehogynem.

SZÓKRATÉSZ: Ha pedig azt szeretnénk, hogy jófajta cipész legyen, cipészekhez, ugye?

ANÜTOSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És egyéb esetekben is hasonlóképpen járnánk el?

ANÜTOSZ: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Maradjunk még ennél a példánál. Mondd meg nekem a következőt: ha azt szeretnénk, hogy orvos legyen, mint mondjuk, és az orvosokhoz íratnánk be, akkor ezt helyesen tennénk. De amikor ezt állítjuk, akkor ugye azt állítjuk, /90d/ hogy akkor cselekednénk józanul és megfontoltan, ha azokhoz íratnánk be őt inkább, akik az adott mesterség szakértőinek vallják magukat, semmint azokhoz, akik nem, azokhoz, akik épp erre való hivatkozással ezért tandíjat szednek, egyszóval akik fennen hirdetik, hogy tanárai lesznek annak, aki náluk akar tanulni. Ha ezt tartanánk szem előtt, ugye helyes volna őt hozzájuk beíratni?

ANÜTOSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És ugyanez érvényes a fuvalázás és egyéb mesterségek esetére is? /90e/ Teljesen ésszerűtlen volna, ha ugyan azt szeretnénk, hogy fuvalista legyen, de ennek ellenére nem volnánk hajlandók azokhoz beíratni, akik a tárgy tanárainak vallják magukat és ezért fizetséget kérnek, viszont azon fáradoznánk, hogy másokhoz írássuk be őt, hadd próbáljon meg tőlük tanulni, olyanoktól, akik nem is akarnak tanárnak látszani és nem is tanulja náluk senki azt a tantárgyat, amelyet megítélésünk szerint az általunk beíratott tanulóknak tőlük el kellene sajátítani. Nem volna ez teljesen logikátlan véleményed szerint?

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

ANÜTOSZ: Dehogynem, sőt: egyenesen butaság volna!

SZÓKRATÉSZ: Igazad van. Most viszont itt a lehetőség, hogy együtt gondoljuk végig vendéged, Menón jövőjét /g1a/ – aki már régóta mondogatja nekem, Anütosz, hogy ég a bölcsesség és erény utáni vágytól, amely által az emberek mind magánügyeiket, mind a közügyeket jól intézik, rokonaiknak szolgálatára állnak, és értenek ahhoz, hogy derék emberhez illő módon barátsággal vagy tartózkodóan fogadják polgártársaikat és vendégeiket.^{lxvi} Ha ezt az erényt tartjuk szem előtt, figyelj: /g1b/ kikhez kellene őt beíratnunk? Mikor járnánk el ebben helyesen? Ugye az előbbi okfejtés értelmében teljesen világos? Akkor, ha magukat az erény tanáraiként hirdető személyekhez íratnánk be őket, akik a tanulni vágyó görögység rendelkezésére bocsátják magukat, s az előre megszabott tandíjat szépen beszedik?

ANÜTOSZ: Szókratész, te kikről beszélsz?

SZÓKRATÉSZ: Nyilván te is rájöttél, hogy azokról van szó, akiket általában szofistának hívnak.

ANÜTOSZ: /g1c/ Héraklészre, Szókratész, te megbolondultál? Egyetlen rokonom, egyetlen barátom, egyetlen polgártársam, egyetlen vendégem se szállja meg olyan örület, hogy ezekhez forduljon, és rontást hozzon magára! Vegytiszta rontás és átok, ha valaki ezek társaságában tölti idejét!

SZÓKRATÉSZ: Tessék? Hogyan? Anütosz, hát a hasznosság és jótétemények önjelölt szakértői közül ők, és csakis ők olyannyira különböznek mindenki másától, hogy nemhogy nem használnak annak, amit nekik átadunk, miként a többiek, hanem azt egyenesen megkárosítják? /g1d/ És ezért még nyíltan pénzt mernek kérni? Nem is tudom, hogyan hihetném ezt neked el: hiszen tudomásom szerint Prótagorasz egymaga több pénzt keresett bölcsességével, mint az a Pheidiasz, aki azokat a látványosan gyönyörű alkotásokat készítette, és tíz másik szobrász együttvéve! Az elhasznált cipőket és ruhákat javító foltozóvarga bizony még egy hónapig sem tudná titokban tartani, hiába akarná, ha /g1 e/ az átvett cipők és ruhák rosszabb állapotban hagynák el műhelyét, mint voltak – ha ez megtörténne, hamarosan éhen halna! Igazi csoda hát, ha Prótagorasz egész Görögország előtt több mint negyven éven át titokban tudta tartani, hogy tanítványaiiban kárt tesz, és rosszabb állapotban bocsátja el őket, mint ahogy magához vette őket – azt hiszem, majdnem hetven éves volt, amikor meghalt, és negyven éven át űzte mesterségét – és hírneve mindezen idő alatt mind a mai

napig töretlen maradt, és ez nem csak Prótagoraszra érvényes, hanem rengeteg emberre, /g2a/ akik még nála is korábban éltek, vagy még ma is élnek. Álláspontod szerint azt kell-e mondanunk, hogy tudatosan vezetik félre és károsítják meg az ifjúságot, vagy ők maguk sem tudják, hogy mit tesznek? Azt kell-e gondolnunk, hogy ennyire elment az eszük – éppen nekik, akiket egyesek az emberi nem legbölcsebbjének tartanak?

ANÜTOSZ: Nekik aztán nem ment el az eszük, Szókratész! Sokkal inkább az ifjúságnak, hogy fizet nekik, és /g2b/ még ennél is inkább az ifjúság gondviselőinek, akik rájuk bízzák őket, és mindennél inkább a városoknak, hogy szabad bejárást biztosítanak nekik, és nem takarítják el őket, akár saját polgár, akár máshonnan jött idegen vetemedik ilyesmire!

SZÓKRATÉSZ: Anütosz, valamit elkövetett ellened valamelyik szofista? Vagy miért haragszol rájuk ennyire?

ANÜTOSZ: Zeuszra, egy percet sem töltöttem soha társaságukban, és enyéimnek sem engedném ezt!

SZÓKRATÉSZ: Tehát semmilyen személyes tapasztalatod nincs ezekkel az emberekkel?

ANÜTOSZ: És ne is legyen!

SZÓKRATÉSZ: /g2c/ Te isteni férfiú, hát akkor honnan tudhatnád, hogy ez a dolog jót vagy valami rosszat foglal-e magába, amikor semmilyen saját tapasztalatod sincs róla?

ANÜTOSZ: Könnyedén: ismerem őket, tudom, hogy kik ők, akár volt közöm hozzájuk, akár nem!

SZÓKRATÉSZ: Csak nem egy jóssal van dolgunk, Anütosz? Mert annak alapján, amit elmondta, el nem tudom képzelni, milyen más forrásból származhatna felőlük a tudásod!^{lxvii} Mi azonban nem azt keressük, hogy /g2d/ Menónt kinek a társasága tenné gonosz emberré – ha akarod, ám legyenek a szofisták – nem, hanem az ellenkezőt mondd meg nekünk, atyai jóbarátodat segítsd ki, s mondd meg neki, kikhez forduljon ebben a nagyvárosban, hogy az általunk csak az imént körvonalazott erényben számon tartsák?

ANÜTOSZ: Miért nem mondd meg neki te?

SZÓKRATÉSZ: Hogy én kiket hittem az erény tanárainak, elmondtam, de úgy látszik, hogy nagyot tévedtem, vagyis te ezt mondd: s azt hiszem van valami

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

abban, amit mondasz.^{lxviii} /92e/ Így hát te következel, te mondd meg neki, hogy melyik athéni polgárhoz forduljon. Egy nevet mondj, akit csak akarsz.

ANÜTOSZ: Miért kellene kizárólag egyetlen ember nevét hallania? Bárkivel találkozson is Athén nagyságai és kiválóságai^{lxix} közül, kivétel nélkül mindnyájan jobba tennék, mint azok a szofisták – persze csak akkor, ha hajlandó nekik szót fogadni.

SZÓKRATÉSZ: No de ezek a nagyságok és kiválóságok csak úgy maguktól lettek ilyenek, hogy bár ők senkitől sem tanulták, ennek ellenére ők mégis képesek arra megtanítani másokat, amit nekik senki meg nem /93a/ tanított?

ANÜTOSZ: Én azt gondolom, hogy ők maguk az elődeiktől tanultak, akik maguk is nagyszerű és kiváló emberek voltak. Vagy talán szerinted nem élt sok kiváló férfiú ebben a városban?

SZÓKRATÉSZ: Szerintem, Anütosz, errefelé sok közpolitikai kiválóság található ma is, és annak idején még annál is többen voltak, mint mostanság. De vajon önnön kiválóságuknak és erényüknek kiváló tanárai is voltak-e egyszermind? Merthogy ez az a kérdés, amiről beszélgetésünk éppen szólna: nem azt vitatjuk, hogy az emberek errefelé jók-e vagy sem, s nem is azt, hogy a múltban azok voltak-e vagy sem, /93b/ hanem azt vizsgáljuk már egy ideje, hogy tanítható-e az erény. És amikor ezt vizsgáljuk, akkor azt vizsgáljuk, hogy vajon e kiváló férfiak, akár mostanság, akár a múltban, saját tulajdon erényüket képesek voltak-e másnak is átadni, vagy pedig ezt az erényt egyik ember a másiknak nem tudja átadni, és egyik ember a másiktól nem képes befogadni. Ez az a kérdés, amit Menón és én már egy ideje vizsgálgatunk. Nézzük meg a kérdést a te általad felvetett szempont szerint: Themisztoklész nyilván kiváló embernek tartod, nem? /93c/

ANÜTOSZ: Hát persze, mindenkivel kiválóbbnak.

SZÓKRATÉSZ: És ha létezett egyáltalán olyasvalaki, aki saját erényének tanára volt, akkor ő bizonyára igen kiváló tanár lehetett?

ANÜTOSZ: Szerintem igen, feltéve, hogy szándékában állt az lenni.

SZÓKRATÉSZ: Nicsak, hát miért ne állt volna szándékában másokból kiváló és nemes embert faragni? Legfőképpen saját született fiából? Talán sajnálta tőle és szánt szándékkal nem akarta neki átadni önnön tulajdon erényét és kiválóságát? /93d/ Arról nem hallottál talán, hogy Themisztoklész kiváló lovassá képezte ki fiát, Kleophantoszt? Aki lovaglás közben felállt a lovon, és így lovagolt, és így, a

lovon állva is célba talált a gerellyel, és rengeteg hasonló mutatóványra volt képes – ezeket mind Themisztoklész taníttatta meg neki, az ő jóvoltából tett szert e tudásra – bizony, bizony, ez mind kiváló tanárok munkáját igényli. Vagy erről talán nem hallottál az idősebbektől?

ANÜTOSZ: De, hallottam.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát senki sem vádolhatná Themisztoklész fiát azzal, hogy ne lett volna tehetséges.

ANÜTOSZ: Nem hát. /93e/

SZÓKRATÉSZ: No és azt, hogy ez a Kleophantos, Themisztoklész gyermeke, kiváló és okos férfi lett volna, saját apjához hasonló, ezt hallottad-e bárkitől, fiától vagy idősebb embertől?

ANÜTOSZ: Ezt nem.

SZÓKRATÉSZ: Akkor esetleg arra gondoljunk, hogy a lovastudományban ugyan kitaníttatta fiát, azt ellenben mégsem akarta, hogy apja bölcsességében és tudományában akárki jöttmentnél többre vigye? – feltéve persze, hogy az erény tanítható?

ANÜTOSZ: Már hogy is gondolhatnánk ezt!

SZÓKRATÉSZ: Ő tehát az erénynek illetén tanára volt, ő, akit épp te magad nevezte legkiválóbb elődeink legkiválóbbjának. Nézzünk akkor most másvalakit, /94a/ például Ariszteidészt, Lüsizimakhosz fiát. Vagy talán ő nem volt a kiválók egyike?

ANÜTOSZ: Dehogynem, nagyon is.

SZÓKRATÉSZ: Saját fiát, Lüsizimakhoszt, mindabban, ami tanároktól elsajátítható, ő is a legkiválóbb athéni nevelésben részesítette – no de vajon sikerült-e őt bárkinél is jobb emberré tennie? Eltöltöttél némi időt az ő társaságában, úgyhogy magad is láthatod, milyen emberré lett. De ha akarod, vegyük Periklész, /94b/ ezt a kitűnő és módfelett bölcs embert: nyilván tudod, hogy két fiút nevelt fel, Paraloszt és Xanthipposzt.

ANÜTOSZ: Tudom.

SZÓKRATÉSZ: Egyetlen athéni sem volt jobb lovas náluk, hiszen te is tudod, úgy kitaníttatta őket, s a zenében, a versenysportban, és minden egyébben is, ami szakértelmet igényel, gondos nevelést kaptak, úgyhogy senkinél sem voltak hitványabbak. Azt a következtetést vonjuk le ebből, hogy nem kívánt belőlük kiváló embert faragni? Véleményem szerint akarta volna ő – csakhogy, attól

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

tartok, az erény nem tanítható. S hogy azt ne gondold, hogy csak az imént felsorolt néhány meglehetősen jelentéktelen athéni polgár volt képtelen e dologra, /94c/ gondolj arra, hogy maga Thuküdidész is két fiút nevelt fel, Melésziaszt és Sztephanoszt, őket mindenben alaposan kitanítottatta, birkózásban pedig egyenesen Athén legjobbjai lettek – ugyanis az egyiket Xanthiaszhoz íratta be, a másikat Eudóroszhoz, mert általános vélemény szerint ők voltak akkoriban a legkiválóbb birkózók – ugye emlékszel?

ANÜTOSZ: Persze, hallottam erről.

SZÓKRATÉSZ: Ebből ugye világosan kiderül, *hogy soha nem tett volna olyat*, hogy mindarra, /94d/ aminek az elsajátítása komoly anyagi áldozattal jár, megtaníttatja fiait – úgy, hogy eközben nevelésüknek azt a részét, ami még pénzbe sem kerül, vagyis hogy jobb emberré tegye őket, elhanyagolja? Feltéve persze, hogy az erény tanítható! Vagy talán Thuküdidész jelentéktelen jöttment lett volna? Talán nem volt számtalan barátja mind Athénban mind a szövetségesek körében? Dehogy: nagy és nemes családból származott, s jelentős befolyással rendelkezett Athénban és a görög világ egészében egyaránt – úgyhogy amennyiben tanítható volna az erény, megtalálta volna azt, aki a fiait jobb emberré teszi majd, akár egy athéni, akár egy külföldi személyében, /94e/ ha ő éppen nem ért volna rá a köz ügyeivel való elfoglaltsága miatt. Attól tartok, barátocskám, hogy az erény bizony nem tanítható!

ANÜTOSZ: Szókratész, te aztán könnyen *szólsz* le embereket! Hadd adjak neked egy jótanácsot, ha ugyan hajlandó vagy megfogadni: csak óvatosan! Valószínűleg egy másik városban is könnyű kellemetlenséget okozni az embernek, vagy akár jót tenni vele, de erre a városra ez fokozottan igaz.^{lxxx} /95a/ De szerintem ezzel te magad is tisztában vagy.

SZÓKRATÉSZ: Nicsak, Menónom, úgy látszik, Anütosz felhúzta magát! Nem csoda, ha egyszer azt hiszi, hogy valami *rosszat* mondtam ezekről az emberekről, aztán saját magáról meg azt képzelem, hogy ő is közéjük tartozik! Ha tudná, mit jelent *leszólni valakit //kétértelműség!!!//*, rögtön megszűnne haragja – de sajnos nem tudja.^{lxxxi} Te viszont mondd meg nekem: ugye felétek is élnek nemes és kiváló férfiak?

MENÓN: Igen, hogyne.

SZÓKRATÉSZ: /95b/ No és ők vajon az ifjúság tanárainak szokták-e magukat kiadni? Hajlandók-e elismerni, hogy ők tanárok, az erény pedig tanítható?

MENÓN: Dehogy hajlandók, Szókratész! egyszer azt hallod tőlük, hogy tanítható, egyszer azt, hogy nem!

SZÓKRATÉSZ: De vajon nevezhetnénk-e az erény tanárainak őket – akiknek még ebben az egy kérdésben sem sikerült dűlőre jutniuk?^{lxxxii}

MENÓN: Nem hiszem, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: No és mi a helyzet a szofistáiddal? Egyedül ők állítják magukról nyilvánosan azt, hogy az erény tanárai – szerinted valóban azok is?

MENÓN: /95c/ Gorgiaszban éppen azt csodáltam a legjobban, Szókratész, hogy ezt soha nem hallhattad volna tőle: soha nem állított volna ilyesmit, sőt: mindenki mást is kinevetett, ha azt hallotta, hogy ezzel fennhéjázik. Véleménye szerint az ő feladata annyi, hogy kiváló szónokokat képezzen.^{lxxxiii}

SZÓKRATÉSZ: Tehát szerinted a szofisták nem tanárok, ugye?

MENÓN: Nem is tudnám megmondani, Szókratész. Ugyanúgy vagyok ezzel a dologgal, mint annyi sok ember: egyszer azt hiszem, hogy azok, egyszer azt, hogy nem azok.

SZÓKRATÉSZ: Ugye tudod, hogy nem csak te és a többi közszereplő gondolja egyszer azt, hogy ez a dolog tanítható, egyszer pedig azt, hogy nem, /95d/ hanem – gondolom ismered - a költő Theognisz is ugyanezt mondja?

MENÓN: Melyik versében?

SZÓKRATÉSZ: Elégiáiban, amikor arról beszél, hogy:

„Azokkal igyál és egyél, azokkal ülj egy asztalhoz, azoknak tessél, kiknek hatalma nagy. A kiváló embertől kiváló dolgokat fogsz tanulni, de ha hitvány társaságban időzöl, /95e/ meglévő eszedet is elveszíted.”^{lxxxiv}

Tudod ugye, hogy itt olyaténképpen beszél az erényről, mintha az tanítható volna?

MENÓN: Legalábbis úgy tűnik.

SZÓKRATÉSZ: Egy másik helyen viszont, némileg másképp közelítve a dologhoz, azt mondja: *„ha az észet elő tudnánk állítani és az emberbe bele tudnánk helyezni”* – valahogy úgy mondja, hogy – *„busás hasznót hajtana”* annak, aki képes volna erre, és – *„akkor kiváló apának soha nem születne hitvány gyermeke, /96a/ hiszen hallgatna a józan szóra. De pusztán tanítással soha nem fogod a hitvány embert jóvá tenni.”*

Észrevetted, hogy önmagának mond ellent ugyanabban a kérdésben?^{lxxxv}

MENÓN: A jelek szerint.

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZÓKRATÉSZ: Tudsz egyéb olyan dologról, amely esetében senki sem fogadja el, hogy valóban tanárai volnának másoknak azok, akik magukat tanárként hirdetik – sőt, éppenhogy ezek azok, akik nem értenek a dologhoz, /96b/ és éppen a saját állításuk szerint általuk oktatott tárgyerületen maguk fabatkát sem érnek? Ellenben azok, akiket az emberek e területen kiválóknak és tehetségesnek tartanak, ők egyszer azt mondják, hogy a dolog tanítható, egyszer meg azt, hogy nem az? Mernéd-e igazából tanárnak nevezni azokat, akik fejében ekkora a zűrzavar, bármiről legyen is szó?

MENÓN: Dehogy merném!

SZÓKRATÉSZ: Ha viszont sem a szofisták, sem ezek a kitűnő emberek nem tanárai a dolognak, mások nyilván mégannyira sem azok?

MENÓN: Nem, nem hiszem.

SZÓKRATÉSZ: /96c/ Ha pedig nincsenek tanárok, akkor tanítványok sincsenek?

MENÓN: Azt hiszem, úgy van, ahogy mondd.

SZÓKRATÉSZ: Ugye abban megegyeztünk, hogy aminek nincsenek se tanárai, se tanulói, az nem is tanítható?^{lxxxvi}

MENÓN: Megegyeztünk.

SZÓKRATÉSZ: És ugye sehol sem látjuk az erény tanárait?

MENÓN: Sehol.

SZÓKRATÉSZ: Ha pedig nincsenek tanárai, akkor tanulói sincsenek?

MENÓN: Nagyon úgy tűnik.

SZÓKRATÉSZ: Tehát az erény nem tanítható?

MENÓN: /96d/ Úgy tűnik, hogy nem – feltéve persze, hogy helyes módszerrel vizsgáltuk a kérdést. Csodálkozom is, Szókratész: akkor kiváló emberek se léteznek? Vagy mi volna a módja annak, hogy valakiből kiváló ember válhassék?

SZÓKRATÉSZ: Nem lehetséges, Menón, hogy te meg én kissé nehéz fejűek vagyunk, s hogy téged Gorgiasz, engem Prodikosz nem pallérozott ki kellőképpen? Jobban kell figyelni magunkra, sokkal jobban, és meg kell keresnünk, ki tudhat bennünket jobbá tenni, ha egy mód van rá. /96e/ Azért mondom ezt, mert észrevettem, hogy az iménti vizsgálódás során nevetséges módon elkerülte figyelmünket, hogy az ember számára, bármit tesz is, nem kizárólag a tudás képes helyes és hasznos útmutatóként szolgálni. S talán éppen ezért old folyton kerekét előlünk az a felismerés, hogy milyen módon válhat valakiből kiváló ember?

MENÓN: Mire gondolsz, Szókratész?

SZÓKRATÉSZ: A következőre. A kiváló embernek ugye hasznosnak kell lennie, /97a/ ezt helyesen állapítottuk meg, hiszen ez nem is lehetne másképp?

MENÓN: Persze.

SZÓKRATÉSZ: És abban az esetben lesz hasznos, ha dolgainkban helyes útmutatással szolgál, ugye ezt is jól állapítottuk meg?

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: De hogy ne volna képes úgy helyes útmutatással szolgálni, hogy nem rendelkezik tudással – ezt, azt hiszem, nem volt helyes elfogadnunk.^{lxxxvii}

MENÓN: Mire gondolsz?

SZÓKRATÉSZ: Megmondom. Ha valaki ismeri a Larisszába vezető utat – de persze ha másfelé szeretnéd, akkor arra menjen – és másoknak is ő mutatná az utat, akkor ugye a jó és helyes utat mutatná?

MENÓN: Hát persze.

SZÓKRATÉSZ: /97b/ És ha másvalakinek az arra vonatkozó véleménye, hogy melyik az az út, helyes volna, bár ő korábban még nem járt arra és így az utat nem ismeri, ugye ő is meg tudná mutatni a helyes utat?

MENÓN: Természetesen.

SZÓKRATÉSZ: És mindaddig, amíg helyes véleményen van arról, amiről a másik tudással rendelkezik, jottányit sem lesz rosszabb vezető annál, aki e téren ismerettel rendelkezik, hiszen amit gondol, az igaz, mégha nem is ismeret.

MENÓN: Egy jottányit sem lesz rosszabb vezető.

SZÓKRATÉSZ: Az igaz vélemény tehát a cselekvés helyes volta szempontjából nem rosszabb útmutató, mint a tudás. Ez az, ami fölött az imént átsiklottunk az erény mibenlétének a vizsgálata során, mikor azt mondtuk, /97c/ hogy a helyes cselekvésnek egyedül a tudás képest irányt mutatni. Pedig az igaz vélemény is képes erre.

MENÓN: Igen, úgy néz ki.

SZÓKRATÉSZ: Tehát semmivel sem hajt kevesebb hasznót a helyes vélemény, mint a tudás.

MENÓN: Talán annyival igen, hogy aki tudással rendelkezik, mindig sikerrel jár és eléri célját, aki csak helyes véleménnyel, az hol eléri, hol meg nem.

SZÓKRATÉSZ: Tessék?! Akinek éppen helyes a véleménye, az mindig is eléri a célját, amíg csak helyes véleménnyel rendelkezik, vagy talán nem?

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

MENÓN: De, ez szükségképpen így van. Csodálkozom is, Szókratész, /97d/ amennyiben ez tényleg így van, mennyiben értékesebb a tudás a helyes véleménynél? És mi különbözteti meg ezt a két dolgot egymástól?

SZÓKRATÉSZ: Tudod, miért csodálkozol? Megmondjam?

MENÓN: Mondd csak!

SZÓKRATÉSZ: Azért, mert nem figyeltél oda eléggé Daidalosz szobraira. Persze lehet, hogy felétek nincs belőlük...

MENÓN: Tessék? Miért érdekes ez?

SZÓKRATÉSZ: Mert ezek a szobrok is, ha nincsenek lekötözve, elszaladnak és elkószálnak, ha viszont le vannak kötözve, akkor helyben maradnak.

MENÓN: /97e/ Még mindig nem értem.

SZÓKRATÉSZ: Nem sokat érne, ha Daidalosz egyik mesterműve a miénk volna, de kötelékei nélkül, mint valami szökött szolga, hiszen nem maradna egy helyben; ha viszont le van kötözve, nagyon is sokat ér, hiszen fölöttéb szép alkotásokról van szó. No de miért is mondom ezt? Az igaz véleményhez kapcsolódóan: hiszen az igaz vélemények is, amíg egy helyben maradnak, addig maguk is szépek, és nyomukban csupa jótétemény jár. /98a/ Azonban hosszú ideig nem hajlandók nyugton maradni, hanem az ember lelkéből felkerekednek – úgyhogy nem sokat érnek, míg az oksági okfejtés kötelékeivel nem rögzíti őket valaki.^{lxxxviii} Ez pedig, Menón barátom, a visszaemlékezés, miként az előzőekben már ebben megállapodtunk. Miután kötelékek rögzítik őket, csak ekkor lesz belőlük tudás – valami maradandó és állandó. Ez az oka annak, hogy a tudás értékesebb a helyes véleménynél. Mert a tudás a helyes véleménytől ebben a kötelékben különbözik.

MENÓN: Istenemre, Szókratész, tényleg így fest a dolog!

SZÓKRATÉSZ: /98b/ De persze tudni én magam sem tudom ezt, csupán egy hasonlattal éltem. Hogy a helyes vélemény és a tudás különböznek egymástól, ehhez véleményem szerint semmiféle hasonlatra nincs szükség – ha van egyáltalán olyan dolog, amiről ki merem jelenteni, hogy tudom, és ilyen bizony kevés van, ezt az egyet ide sorolnám, abba a körbe, amiről tudással rendelkezem.

MENÓN: Teljes joggal, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: No és az talán nem igaz, hogy ahol az igaz vélemény irányít, ott a cselekvés nem vezet rosszabb eredményhez / ott a cselekvés kimenetele semmivel sem rosszabb, mint ha a tudás mutatná az utat?

MENÓN: Szerintem ebben is igazad van.

SZÓKRATÉSZ: /98c/ Semmivel sem rosszabb hát a helyes vélemény a tudásnál, és nem lesz kevésbé hasznos, ha cselekedni kell, és persze ugyanez igaz a helyes véleménnyel és a tudással rendelkező emberre is.

MENÓN: Igaz.

SZÓKRATÉSZ: De abban megegyeztünk, hogy a jó ember hasznos, ugye?^{lxxxix}

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Miután pedig nem csak a tudás által lesz az ember városának jó és hasznos polgára, ha ugyan ez lehetséges, hanem a helyes vélemény által is az lehet, viszont sem egyik, sem másik – sem a tudás, sem az igaz vélemény – nem sajátja az embernek természetes módon születésétől fogva, /98d/ [s nem is megszerezhető]^{xc} – vagy szerinted bármelyiket is e kettő közül a természet oltja belénk?

MENÓN: Szerintem nem.

SZÓKRATÉSZ: Márpedig ha nem a természet adja, akkor a kiváló emberek sem természetes módon azok.

MENÓN: De nem ám!

SZÓKRATÉSZ: Tehát nem a természet adománya – a következő lépést, hogy tanítható-e, már vizsgáltuk.

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Azt gondoltuk, ugye, hogy amennyiben az erény tudás, akkor tanítható?

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: És azt is, hogy amennyiben tanítható, akkor tudás?^{xcii}

MENÓN: Persze.

SZÓKRATÉSZ: /98e/ És hogy ha vannak tanárai, tanítható, ha nincsenek, akkor nem tanítható?

MENÓN: Igen.

SZÓKRATÉSZ: De abban is megállapodtunk, hogy nincsenek az erénynek tanárai, nem?

MENÓN: De, így történt.

SZÓKRATÉSZ: Vagyis abban állapodtunk meg, hogy nem tanítható, és hogy nem is tudás.

MENÓN: Pontosan.

Platón: *Menón*. Fordítás. Kézirat, nem végleges változat. Kizárólag órai felhasználásra.

SZÓKRATÉSZ: De abban azért egyetértünk, ugye, hogy az erény valami jó dolog?

MENÓN: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Továbbá abban is, hogy ami helyesen mutatja az utat, az jó és hasznos.

MENÓN: Hogyne.

SZÓKRATÉSZ: /99a/ Viszont csak és kizárólag ez a két dolog, az igaz vélemény és a tudás képes a helyes utat megmutatni: és csak az olyan ember lesz jó vezető^{xcii}, aki ezek birtokában van – mert ami a véletlen következtében alakul helyesen, az nem emberi útmutatásra történik úgy. Ahol a helyes irányt ember^{xciii} mutatja, ott valójában erről a két dologról: az igaz véleményről és a tudásról van szó.

MENÓN: Szerintem is.

SZÓKRATÉSZ: Minthogy nem tanítható, immár nem mondhatjuk, hogy az erény a tudás révén jön létre?^{xciv}

MENÓN: Úgy látszik, hogy nem.

SZÓKRATÉSZ: /99b/ A két jó és hasznos dolog közül tehát az egyiket kihúzzhatjuk, vagyis nem a tudás az, ami közéleti cselekedeteinkben vezérel bennünket.

MENÓN: Szerintem nem.

SZÓKRATÉSZ: Tehát nem bölcsességgel és szakértelemmel irányítják ezek az emberek a városokat, Themisztoklészék és akikről Anütosz az előbb csak beszélt: s minthogy ők maguk sem tudásuknak köszönhetik, hogy ilyenek, ezért másokból sem képesek magukhoz hasonló embert faragni.

MENÓN: Azt hiszem, tényleg úgy van, Szókratész, ahogy mondod.

SZÓKRATÉSZ: Márpedig ha nem tudásuknak köszönhetik, nem marad más, mint hogy ez egyfajta jó vélemény^{xcv} legyen.^{xcvi} /99c/ A közélet szereplői ezt használják fel városuk igazgatásához, s mit sem különböznek okosság dolgában a jóvendőmondóktól és jósoktól, hiszen ők is, ha az isten megszállja őket, roppant igazságokat mondanak ki, ám tudni mit sem tudnak arról, amiről beszélnek.^{xcvii}

MENÓN: Lehetséges.

SZÓKRATÉSZ: Menónom, ugye jogosan nevezzük őket isteni férfúnak? Hiszen tetteikkel és szavaikkal is rengeteg nagyszerű dolgot tesznek a helyére, mégha nem is tudatosan és ésszel teszik ezt?

MENÓN: Hát persze.

SZÓKRATÉSZ: Ezek szerint az „isteni” jelző használata az imént emlegetett összes jóvendőmondó, jós, költő esetében helyénvaló. /99d/ S ezt éppúgy elmondhatnánk a politikusokról is: hogy isteniek, és hogy az isten megszállja, megihleti és elragadja őket, amikor oly sok nagyszerű és roppant dolgot a jó irányba terelnek beszédeikkel,^{xcviii} jóllehet mit sem tudnak arról, amiről beszélnek.

MENÓN: Persze.

SZÓKRATÉSZ: Nem véletlen hát, hogy a nők, Menónom, a jó embert isteninek nevezik. A spártaiak pedig a kiváló embert úgy magasztalják, hogy „estenes embör ez”.^{xcix}

MENÓN: /99e/ Szerintem jól mondják, Szókratész. De mintha ez az Anütosz felháborodott volna szavaidon!

SZÓKRATÉSZ: Nem számít. Vele majd máskor beszélgetünk, Menónom. Ami pedig bennünket illet, ha beszélgetésünk és vizsgálódásunk egészében véve sikeres volt, akkor az erény feltehetőleg nem születéstől fogva, és nem is tanítás által, hanem egyfajta isteni osztályrészként / rendelésként,^c az értelem közreműködése nélkül költözik bele abba, akibe beleköltözik – ha /100a/ egyszer egyetlen olyan államférfi sincs, aki másból is képes volna államférfit faragni. Ha pedig mégis lenne ilyen ember, az szakasztott olyan lesz számunkra itt az élők közt, mint Homérosz szerint Teiresziasz volt a holtak közt, akiről azt állítja, hogy egyedül ő van „eszmeleténél” a Hádészban, s „puszta szökellő árny csak a többi”.^{ci} Hasonlóképpen, egy ilyen földi ember mintegy az árnyképek mellé helyezett igaz valóság volna az erény tekintetében.^{cii}

MENÓN: /100b/ Ezt nagyon szépen mondtad, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Gondolatmenetünkéből mostanra annyi kiderült, hogy akiben az erény megjelenik, abban isteni adományként / rendelésre jelenik meg. Azonban e kérdésben csak akkor fogunk biztosat tudni, ha az erény emberbe költözésének a mikéntje helyett először azt próbálnánk kideríteni, hogy mi az erény, maga magában.^{ciii} Nekem most mennem kell - de te mindarról, amiről te meggyőződted és amit elhittél, próbáld meggyőzni barátodat, Anütoszt, hátha megszeli. /100c/ Bizony-bizony, ha sikerülne őt meggyőznöd, lehet, hogy az athéniakkal is nagy jót tennél.